

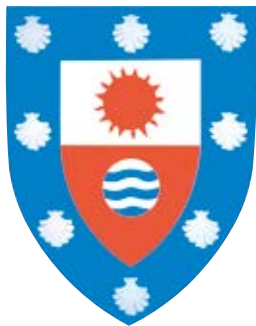
Vejby-Tibirke årbog 2019

Vejby-Tibirke årbog 2019

ISBN NR.: 978-87-88319-45-3 87-88319-48-8 • EAN NR.: 9788788319453

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2019

Udgivet af Vejby-Tibirke Selskabet 2019

©Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Redaktion:

Christian Friis, Kirsten Jørgensen, Marianne Lomholdt og Ronald Barkved.

Omslagsillustration: Udsigt ved Tibirke Kirke over Holløse Bredning

Grafisk tilrettelægning af det udleverede materiale:

WICTOR grafisk produktion

www.wictor.dk · Tlf. 31 60 70 13

Oplag: 900 eksemplarer

ISBN NR.: 978-87-88319-45-3 87-88319-48-8

EAN NR.: 9788788319453

Indhold

Forord	
<i>Af Christian Friis</i>	7
Unikke vandreoplevelser – Pilgrimsruten Esrum-Tisvildevejen	
<i>Af Marianne Lomholdt.</i>	9
Heatherhill	
<i>Af Christian Friis</i>	23
Hanebjerg Plantage	
<i>Af Anne Bjørner</i>	37
En Tisvilledreng kommer til Vejby	
<i>Af Leif Nielsen</i>	49
Runestenen på Vejby Kirkegård	
<i>Af Jørgen Lindehøj</i>	59
Holløse – en vandring i historiske spor	
<i>Af Arne Wangel</i>	63
Jeg brænder for mit virke – det har jeg altid gjort	
<i>Om keramiker Finn Dam Rasmussen - Af Marianne Lomholdt</i>	75
Niels Bohr og hesteskoen – historien om en anekdote	
<i>Af Søren Nørby</i>	87
Velkomsttale – livet i Lundene	
<i>Af Lise Warburg</i>	99

Der lå en lejr i Karsemose	
<i>Af Niels Jørgen Larsen</i>	117
 Kunstgaver i 2018	
<i>Af Christian Friis</i>	125
 Vejby-Tibirke Selskabet	
<i>Bestyrelse og adresser</i>	131

Jeg har herved fornøjelsen at byde jer velkommen til Årbog 2019, der igen i år indeholder artikler, der spænder bredt både geografisk og indholdsmæssigt. Hvis man skulle prøve at få et indtryk af vores dejlige område, kunne man passende tage udgangspunkt i denne årbog og kaste sig ud i en heldagstur på cykel.

Begynd cykelturen ude i Heatherhill- og Hanebjergområdet, hvor Chr. Friis og Anne Bjørner kunne vise jer rundt, fortsæt videre til Vejby, hvor Leif Nielsen, Jørgen Lindehøj og Kirsten Jørgensen står klar med endnu flere Vejby-historier. Når I når frem til Holløse, ser I Arne Wangel, der kan berette om landsbyen Holløse med de fine oldtidsfund og glørværdige fortid med de mange gårde.

Kører I ned ad Holløsebakken og svinger til højre, kommer I frem til Haredalen. Her kan I besøge keramikeren Finn Dam Rasmussen, der meget gerne fortæller om sin smukke keramik. Længere oppe i Tibirke Lunde sidder Lise Warburg og kan berette om sin far, Carl Jensen, men også om alle de andre kunstnere, der engang boede og levede i Lundene. Tæt ved Lise Warburg boede familien Bohr, og her vil Søren Nørby vise den hestesko, som videnskabsmanden Niels Bohr havde hængende på sit hus. Måske bragte netop den ham så meget held og lykke, at han opnåede at få Nobelprisen !

Fra Niels Bohrs domæne kan I vandre ad Kirkestien inde i Tisvilde Hegn og møde nogle af de pilgrimsvandrere, som vi snart kommer til at se mange af fremover. Måske går Marianne Lomholdt og Ronald Barkved med på turen og fortæller endnu mere, end de allerede har nedskrevet i deres artikel her i årbogen.

Fra Tibirke Kirke går turen gennem Tisvilde Hegn via Runde Elle, passerer forbi Asserbo Slotsruin og kommer ud på Frederiksværkvej. Overskrid nu kommunegrænsen mellem Gribskov og Halsnæs kommu-

ne og mød journalist Niels Jørgen Larsen, der vinker jer ind på det store, grønne naturområde, der engang rummede Karsemoselejren. Efter Niels Jørgen's fortælling om lejrens historie, gælder det om at finde hjem igen.

God fornøjelse med læsningen af artiklerne... og så af sted på cykelturen.

Chr. Friis, formand og redaktør for V-T S

Unikke vandreoplevelser venter Pilgrimsruten Esrum-Tisvildevejen

Tekst og foto af Marianne Lomholdt

En ydre og indre rejse

Igennem mange århundreder har mennesker vandret som pilgrimme, drevet af forskellige motiver. Såvel religiøse som helt individuelle og personlige uden religiøst indhold.

En pilgrim betyder egentlig en 'fremmed'. En person som midlertidig bryder op fra sine vanter og omgivelser og vandrer mod ukendte egne. I opbruddet ligger en længsel mod noget andet og mere. En længsel efter ro og dybde, sans og samling, mening og retning.

En pilgrimsvandring er således både en indre og ydre rejse. Pilgrimmen bevæger sig af sted på det ydre plan, flytter sine fødder, søger den rigtige rute og oplever kroppens behov og begrænsninger.

Samtidig er det en rejse med nogle af livets mest påtrængende spørgsmål. Hvor er jeg på vej hen med mit liv? Hvor er min plads i denne verden?

De bibelske fortællinger er fulde af vandringer, ydre opbrud såvel som indre trosvandring. De første kristne blev netop kaldt 'de, der følger Vejen'. En flok mennesker i bevægelse, for og med hinanden. Hvor det netop er tilværelsens dybeste relationer, der er på spil: »Relationen til Gud, mig selv, mit medmenneske og hele skaberværket.«

Vandrerutens logo

Gæstfri modtagelse af pilgrimme fra et murmaleri i klostret Seu Vella, Lerida, Spanien

Tanker om at være pilgrim (Forfatter ukendt)

Enkelthed

At stå op når man vågner, og gå til hvile når man er træt
At følge dagens rytme
At bære en rygsæk og lade alle andre ting blive derhjemme

Bekymringsløshed

At gå et skridt ad gangen, og være der hvor vi er
At huske de ting der betyder noget, og lade de andre være
At have tid til det der kommer

Langsommelighed

At lade tingene tage den tid de tager, skridt for skridt
At give oplevelserne tid til at komme, være og bundfælde sig
At få sig selv med på rejsen

Åndelighed

At lytte til sin indre stemme
At mærke det der er større end os selv
At genopdage underet i at være i live

Genopdagelsen

I moderne tid ser vi tydeligt en ny tendens til at genoptage spiritualiteten i disse tanker og værdisæt gennem vandringen.

Pause

Pilgrimstanken har således fået fornyet aktualitet. Den vidner om en indre vandringsform i den ydre vandringsform, og den får os til at opdage, at der bag det ydre landskab kan anes og findes et indre.

I en presset hverdag kan behovet og nødvendigheden med en pause trænge sig på. Sanserne og sindet trænger måske til nye former for stimulans.

Alt dette sammenholdt med en stor kærlighed og ydmyghed overfor den Nordsjællandske natur, kultur, landskaber og landsbyer fik initiativtager Rigmor Westh Baagø til i 2014 at påbegynde arbejdet med gradvist at opbygge en 82 km lang vandrute fra Esrum Kloster til Tisvildeleje. Den rute, som i dag kaldes for 'Esrums – Tisvildevejen – Pilgrimsruten i Nordsjælland'.

Rigmor bor selv midt i de herligheder, som hun gerne vil vise frem til resten af verden.

»Jeg er født og opvokset her og på en eller anden måde er Nordsjælland verdens navle for mig. Idéen var at skabe noget, der kunne vise kulturen, naturen og alle de små landsbyer og deres ressourcer.

Nordsjælland rummer en usædvanlig stor kulturhistorisk rigdom, som afspejler kirken og kongemagten, hvor tusindvis af pilgrimme er kommet valfartende hertil for at opsøge helligkilderne og de to klostre Esrum Kloster og Æbelholt kloster. Pilgrimsfortællingen er derfor en oplagt fortælling at fremhæve.

Ruten sammenføjer og formidler betydningsfulde valfartssteder for pilgrimme gennem århundreder som et særkende for Nordsjælland.

Før reformationen husede Nordsjælland Danmarks stærkeste kirke-magt, hvilket har sat sig betydelige spor.

Rigmor Westh Baagø takker en af vandrerne

Esrum-Tisvildevejen formidler denne fortælling i Nationalparken i en moderne fortolkning. Ruten har nemlig sit udgangspunkt i Esrum Kloster, som før reformationen har været knudepunkt for pilgrimsvandring i Europa, og går forbi seks helligkilder, som munke og almindelige mennesker har anvendt i rituellet øjemed. Ruten passerer også Asserbo Slotsruin, som har været kloster, inden den blev slotsborg.

Til åbningen af Esrum Kloster som pilgrimscentrum i 2014 tænkte jeg, at man kunne bruge pilgrimskonceptet til noget større og brede det ud til også at rumme en nutidig fortælling», siger Rigmor Westh Baagøe.

Asserbo Slotsruin

Mange frivillige timer senere har hun i samarbejde med Gribskov Kommune, Museum Nordsjælland, Naturstyrelsen, VisitNordsjælland og utallige lokale frivillige og foreninger skabt en vandrerute, der leder besøgende gennem de nordsjællandske kulturlandskaber, otte landsbyer, seks hellige kilder og masser andre kulturskatte.

I løbet af et par år har vandrere afprøvet ruten både på egen hånd og gennem guidede vandring, men i år 2018 blev afmærkninger og rutekort endelig færdige.

Pilgrimsruten Esrum – Tisvildevejen

D. 28. Maj 2018 blev en stor begivenhed fejret – nemlig indvielsen af Nationalpark Kongernes Nordsjælland.

Umiddelbart herefter kunne Gribskov Kommune fejre endnu en markant åbning knyttet til indvielsen af nationalparken.

Afmærkninger på pæle og kort

Rigmor og borgmester Anders Gerner frost ved åbningen af Esum-Tisvildevejen

Denne fandt sted d. 3. Juni 2018 med indvielsen af Esum-Tisvildevejen.

En 82 km nylig afmærket rute gennem Nationalpark Kongernes Nordsjælland.

'Foreningen Esum – Tisvildevejen' er stiftet med det formål at understøtte Esum-Tisvildevejen. Formålet med ruten er at fremme kultur- og naturoplevelser i Nordsjælland samt formidle og udvikle landsbyernes liv. Landsbyerne bindes sammen. Der skabes ny initiativrigdom, liv, glæde og muligheder for social, kulturel og økonomisk vækst.

Strækningen fører gennem det smukkeste af Nordsjælland i et overflodigheds-horn af det bedste, der kan bydes på af kultur- og naturoplevelser.

Over 100 frivillige, små virksomheder og leverandører har i flere år været engageret i at skabe denne helt særlige rute.

Vandrere kan efter afmærkningen selv vandre gennem Nordsjælland på Esum-Tisvildevejen, blot ved hjælp af input fra hjemmesiden og de detaljerede kort.

Alle, både lokale og turister fra ind- og udland skal kunne benytte hele eller dele af ruten efter lyst og behov - hele året.

Der arbejdes på, at ruten bliver en europæisk certificeret vandrerute og tanken er, at den skal udvides til at gå i ring fra og til Esum kloster gennem landsbyerne. I alt ca. 125 km.

Udsigt fra 'Gretely' ved Tibirke Kirke mod Holløse Bredning

Sommervandringen

I juli måned er der i de seneste fem år foretaget en 5 – dages guidet sommervandring for 30 betalende deltagere under ledelse af naturvejleder Niels Henriksen, som levendegør de mange seværdigheder undervejs gennem fortællinger og helt unikke oplevelser.

Turen har haft til formål at modne landsbyerne til at se sig selv som en del af projektet og skabe sammenhæng i og mellem landsbyerne allerede inden ruten blev afmærket.

Ruten går fra Esum Kloster til Mårup, videre til Annisse, Ramløse, Tibirke for at ende i Tisvildeleje.

Naturvejleder Niels Henriksen med pilgrimmene ved Torup tilsandede landsby i Tisvilde Hegn

Den årlige vandring er et unikt laboratorium for udvikling af nye oplevelser og fællesskaber i nationalparken og på Esrum-Tisvildevejen.

Artiklens forfatter deltog i sommervandringen 2018 som frivillig i medie- og pressegruppen og fik et unikt indblik i, hvilken betydning vandreruten havde for de implicerede parter.

En af deltagerne forklarede: »At rense sindet. Få klarhed på tankerne. Lade kroppen finde sin rytme og sit eget sprog. Give sanserne frit løb. Føle sig i pagt med naturen. Genopdage sig selv. Tage beslutninger. Finde nye veje. Mærke varmen fra fællesskaberne. Tilgive sig selv og andre – tænke over meningen med livet«.

Disse og mange andre bud på vandringens betydning, blev jeg mødt med fra de 30 vandrere.

Alle oplevede de fem dage som nærmest magiske. Flere af vandrerne har sidenhen meldt sig som frivillige, for som de udtrykker det: »Vi vil gerne give noget tilbage som tak.«

Godt udstyr er et 'must'

Forskere

På sommervandringen 2018 deltog desuden to forskere fra Ålborg Universitet og RUC, Szilvia Gyimóthy og Jane W. Meged. Deres formål var at udforske nye former for fællesskaber, frivillighed og turisme.

Det drejer sig om en helt ny og særlig form for turisme, hvor vandrerne går for at få oplevelser forbundet med fællesskab, nærhed, spiritualitet, måske religiøsitet, åndelighed, ro og sanseoplevelser i naturen.

Denne form for turisme betegner en bæredygtig turisme, som vinder frem, og som kan betragtes som et alternativ til »overturisme« og ekstremturisme.

Forskningsprojektet udmunder i en større rapport medio 2019 og støtter på alle måder op om Pilgrimsruten Esrum-Tisvildevejen.

Resultaterne bygger på interviews med både vandrere, frivillige, foreninger og kommercielle leverandører til Esrum-Tisvildevejen: f. eks. møllerlaug, madproducenter, overnatningsudbydere, præster, kulturformidlere, vinbønder, galleriejerere, tovholdere, pressen, musikere, etc., etc.

Alle sammen mennesker, som brænder for projektet, danner netværk og får det hele til at fungere og udvikle sig.

Varierede former for overnatning - lige fra privat komfort over kirkerum til hestestalde

Uanset om det er helt ulønnet eller kommercielt, udtrykker alle, at de har et stort udbytte af at deltage.

Der opleves en høj grad af samhørighed – både blandt de frivillige og leverandørerne – men i mindst lige så høj grad blandt vandrerne.

I mødet mellem disse grupper opleves et helt særligt rigt og nært fællesskab. En win-win situation for alle parter.

De, som yder til/servicerer vandrerne, oplever ubetinget, at deres indsats er det hele værd. Det kommer 10-fold tilbage i taknemmelighed og glæde.

Niveauet ligger efter forskernes skøn over hele linjen meget højt, og tanken om udregning i arbejdstimer virker helt ligegyldigt og absurd.

Forskerne ser sommervandringen som en 'ice-breaker', som sætter liv i lokalsamfundene, hvor mødet mellem vandrerne og de lokale kræfter skal sætte en helt ny form for bæredygtig turisme på landkortet.

Det drejer sig om værdier som autenticitet, nærhed, samhørighed, eftertanke – faktisk følelsen af at mærke selve meningen med livet.

Erfaringer fra vandreruten 'Camønoen' på Møn bliver anvendt. Vidensdeling og non-profit deleøkonomi er nøgleord.

Overalt sørger de mange frivillige for udsøgt forpløjning

Rigmor Westh Baagøe modtog årets kulturpris d. 29. 9. 2018

Esrum-Tisvildevejen er imidlertid unik, da den stort set bevæger sig uden for asfalterede veje igennem en storslået natur i Kongernes Nordsjælland.

Nærvær og frivillighed

Som før beskrevet kan vi stadig som moderne mennesker have gavn af at blive revet ud af vores materialistiske hverdag og komme lidt tættere på den nære og fjerne omverden – det som er større end os selv, og som måske opleves og sanses bedst gennem nærværet i naturen og i det åbne møde med andre mennesker.

Det frivillige arbejde i projektet er mangfoldigt og udgør kernen i den energi der skal udvikle ruten: Et stærkt frivilligfællesskab er derfor helt uundværligt for at få Esrum-Tisvildevejen til at fungere.

Helt praktisk løser de frivillige på Esrum-Tisvildevejen et utal af opgaver. Det drejer sig f.eks. om udvikling og opdatering af hjemmesiden, fremstilling af vandre kort, overnattingsmuligheder, levering af mad og drikke, vedligeholdelse af ruten, nedgravning af pæle til piktogrammer, formidling af viden om kultur- og naturhistoriske seværdigheder, bagage transport, fællesmøder og kontakt

med myndigheder, landsbyer, foreninger, aktører og lods ejere samt til diverse medier og pressen.

Gribskov Kommune inviterede d. 28.9.18 til 'Frivillig Fredag' for 270 indbudte. Ved den lejlighed modtog Rigmor Westh Baagøe på vegne af Esrum – Tisvildevejen kultur- og frivillighedsprisen på 5.000 kr. for sit store initiativ og utrættelige arbejde.

På alle måder velfortjent.

Afslutning

En stor del af vandrerruten Esrum – Tisvildevejen går gennem områderne omkring Ramløse, Tibirke, Tisvildeleje, Ellemosen, Holløse Bredning, Tibirke Bakker og Tisvilde Hegn.

Stranden, skoven og de enestående seværdigheder fra forlums tid bliver levendegjort på helt nært hold.

Ingen går upåvirket fra disse sanseoplevelser.

Den perlerække af skønhed, storslåethed og imødekommenhed sætter sine spor.

God vandrelust!!

Et svalende havbad ved Tisvilde og stilhed i Trolde-skoven

Kilder

Samtaler og samvær med:

- *initiativtager Rigmor Westh Baagøe samt den øvrige bestyrelse i Foreningen 'Esrum – Tisvildevejen'*

- *forskerne Szilvia Gyimóthy og Tina Jørgensen fra Ålborg Universitet og Jane Widtfeldt Meged fra RUC*

- *de 30 pilgrimme fra sommervandringen 2018*

- *et stort antal frivillige indenfor en lang række områder.*

Jørgen Johansen: 'Pilgrimme og Pilgrimsrejser' Gyldendal. 2005.

Jesper Østergaard m.fl.: 'Pilgrimsspor' 2007

Journalist Anja Limkildes artikel i Fyens Stiftstidende og Fyns Amts Avis juni 2018: 'Lad os snøre vandrestøvlerne'

Trap Danmark. 6. Udgave. Bind 26. 2018.

Esrum – Tisvildevejens hjemmeside: 'tisvildevejen.dk'

Om Heatherhill, Hanebjerg - og lidt om Rågeleje.

Af Christian Friis

Baggrunden

Der har tidligere været artikler om Rågelejeområdet. Årbog 1968/1969 og Årbog 1991 er fulde af gode beskrivelser af Heatherhills og Rågelejes natur og historie. Årbog 1999 har en længere og mere personlig artikel, hvor en landliggerdreng fortæller om sine oplevelser i området. Disse beskrivelser benyttede Anne Bjørner, Birgit Lund og jeg os af, da vi besluttede at ville arrangere en guidet tur i Heatherhill- og Hanebjergområdet i 2018. Udgangspunktet for denne plan var dels, at vi ville vise dette smukke område for vores medlemmer og fortælle om området, men i høj grad også, at benytte os af, at vi alle tre havde en tilknytning til området.

Heatherhill sommeren 2018. Foto: Christian Friis

Udsigt mod Studebjerg. Foto: Privat

Vinterlandskab. Heatherhill. Foto: Privat

Min egen tilknytning til området er knap så tæt som Annes og Birgit, men alligevel har jeg hele tiden haft et specielt forhold til Heatherhillområdet. Baggrunden for dette er:

Min mor – og Vincentfamilien

Min mor, Ingrid, voksede op i landsbyen Ørby, hvor hendes far, Frederik Andersen dengang, var mejeribestyrer igennem en årrække. Som skik og brug var dengang skulle min mor ikke have en egentlig uddannelse, som hendes brødre som en selvfølge fik. Min mor skulle finde sig en mand, blive gift og få nogle børn. Hun skulle derfor lære almindelig husførelse med alt, hvad det indebærer af kogekunst, rengøring, syning.. og barnepleje. Hun blev derfor først sendt ind til fru Hedvig Mathiesen, der var valgt ind i Magistraten i København og boede på selve Rådhuspladsen i København lige over forsikringsselskabet Utrecht’s reklameskilt. Dernæst blev min mor ansat som barnepige hos den dansk/engelske familie Vincent i deres store og fornemme sommerresidens, Heatherhill. På det tidspunkt – i 1930 – var min mor 19 år gammel, så det må have været en spændende, men også ofte en overvældende opgave for hende. Hun var dog omgivet af mange andre ansatte i sommerperioden på Heatherhill.

Oversigten over ansatte i sommerperioden:

1 kokkepige	1 stuepige	1 rengøringshjælp
1 barnepige (Ingrid)	1 rideknægt	1 privatchauffør

Når Vincent vendte tilbage til England efter sommerferien i Danmark, trådte yderligere en fransk guvernante til, der kunne lære barnebarnet Peter at tale og læse fransk.

Joseph Vincent og hans danske hustru boede det meste af året i deres store ejendom Bussock Wood House, der lå lidt udenfor byen Reading, der ligger forholdsvis tæt på storbyen London. Vincent var underdirektør i firmaet Maypole Dairy, der havde en helt dominerende position i Storbritanien i salget af smør og senere også i salget af det billigere mar-

garine til den enorme skare af fabriksarbejderfamilier. En overgang var der over 1000 forretninger, som firmaet administrerede i Great Britain !

Men ...desuden stod Maypole Dairy også for importen af al Medovate i Danmark. Dengang var netop Medovamærket det helt store temærke her i landet, så også her strømmede pengene ind i firmaets og derved også i Vincents lommer. Fru Vincent – der var dansker – havde oprindeligt været ansat på Maypole Dairys kontor i København, hvor hun mødte Joseph Vincent – og blev gift med ham. De var barnløse, men havde taget en pige, Edith, til sig som deres adoptivdatter.

Edith Vincent giftede sig langt senere med den engelske flyingeniør Walmsley og de fik en søn, der blev døbt Peter Walmsley. Det var netop denne Peter, som min mor skulle passe i sommeren 1930. Oprindeligt skulle denne ansættelse kun have været et sommerjob, men Peter blev så glad for min mor, at hun blev spurgt, om hun ikke ville tage med over til England og passe Peter i Reading. Det ville hun meget gerne, så det betød, at hun var et helt et år i England... og langt senere, at min søster og jeg i vores barndom skulle spise havregrød, som min mor prøvede at lokke ned i os ved at kalde det 'porridge'!

Lige ved siden af området, hvor Joseph Vincent residerede, havde direktøren for NESAs, civilingeniør P. A. Pedersen, erhvervet sig gården Strandbjerggaard med omliggende arealer som sit sommerresidens. Da Vincent også ejede to mindre avlsgårde, Klitgården og Hedegården, der lå tæt op ad Heatherhills jordareal, indebar det, at de to stærke og selvbevidste herrer havde opnået at få så meget fri luft omkring sig, når de skulle slappe af i deres tiltrængte ferier.

Villaen Heatherhill

Vincent fik bygget den store, gulkalkede patriciervilla i 1910 som sin sommerbolig. Villaen lå smukt placeret tæt på havet. Placeringen var lidt op ad skråningen ved kløften ned til Kattegat. Der var vid udsigt og smukke solnedgange sommeren igennem. »Huset var fornemt indrettet«, beretter Henrik V. Lundsgaard i Vejby-Tibirke Selskabets årbog 1999. »– med høje egetræspaneler, parketgulve af egetræ, åbne pejse i

Imponerende sommerhus Heatherhill 1936. Foto: Sylvest Jensen

stuerne fornedet og gamle hollandske kakler på badeværelserne«. Fra 1910 og til 1933 tilbragte familien Vincent næsten alle deres sommerferier på Heatherhill. De havde en livsstil, som virkelig havde klasse over sig: De dyre rideheste og biler blev transporteret fra England til Danmark hver sommer... og rideknægten og chaufføren fulgte med. Der blev afholdt fine middage og flotte fester sommeren igennem, hvor alle var klædt om i fineste puds.

Den lokale befolkning har med stor interesse kigget på, men det var på behørig afstand, idet hele området var indhegnet og den meget store

portlåge ud mod Rågelejevej var altid låst. Sankt Hansaften blev der hvert år tændt et meget stort bål nede på stranden ved villaen. Inden bålet blev tændt havde Vincent givet forpagteren på Klitgården besked om at gå et par runder på Heatherhills yderzoner og genne folk væk.

I 1933 overdrog Joseph Vincent ejendommen til sin adoptivdatter, Edith Walmsley. Hun og hendes familie fortsatte med at tilbringe ferierne frem til året 1939 på Heatherhill. I 1939 besluttede Vincentfamilien, at de ville tage på en stor verdensrejse – en klog beslutning, inden verden blev omsluttet af krig og ødelæggelse. Chr. 10.'s bror, prins Harald, lejede villaen som sin sommerbolig i 1939. Som det fremgår af fotografiet med de mange biler, så har der også været fest og glade dage på Heatherhill den sommer.

Heatherhill og 2. verdenskrig

Men med udbruddet af 2. verdenskrig i september 1939 sluttede festlighederne på Heatherhill. Krigen mellem Tyskland og England betød, at alle fra Vincentfamilien måtte holde sig langt væk fra Danmark og fra Heatherhill. Som det beskrives af Dagny Galler i V-T S's årbog 1968/-69, passede hun og hendes mand, forpagter Galler, både på Klitgården og på Heatherhill. Lidt åbent fortæller hun, at Heatherhill var et yndet udflugtssted for hendes familie, når de havde besøg af slægt og venner. Turen rundt i det store, imponerende hus, der stadigvæk stod smukt og intakt, har uden tvivl været en oplevelse.

Rundt om Heatherhillområdet havde tyskerne i krigsårene travlt med at opstille forskellige former for forsvarsvåben. I særlig grad blev der gravet skyttegrave og opstillet kanoner på egnens højeste punkt Salgårdshøj, hvor et betydeligt stykke af kystområdet var totalt afspærret for alle andre end tyskerne. Lidt nord for villa Heatherhill opstillede tyskerne flere luftværnskanoner og projektører (se foto næste side), der bl.a. blev fyret af, når engelske bombemaskiner i slutningen af krigen valgte at flyve henover Nordsjælland, når en by i Nordtyskland skulle udbombes.

For at vildlede tyskerne kastede de engelske flyvere store mængder af lange strimler sølvpapir ud af bombeflyene. Når strimlerne langsomt

Luftfoto fra 1946. Foto: Sylvest Jensen

dalede ned, blev lyskasternes genskin spredt rundt til alle sider og forvirrede de tyske soldaters sigtemuligheder. Som dreng samlede jeg og mine venner nogle af disse strimler op nogle morgener i begyndelsen af 1945.

Både før og efter krigen benyttede Det Sjællandske Artilleriregiment de samme steder til at afprøve deres kanoner og optræne mandskabet til øvelsesskydning. Det foregik bl.a. ved, at en flyvemaskine kom flyvende med en ballonlignende genstand, der var bundet fast til flyvemaskinen med en meget lang wire. Kanonkuglerne skulle så ramme 'ballonen'. I perioder var det tungt artilleri, der blev affyret, så der var heldigvis ikke mange sommerhuse i nærheden dengang. Hvor der i dag ligger

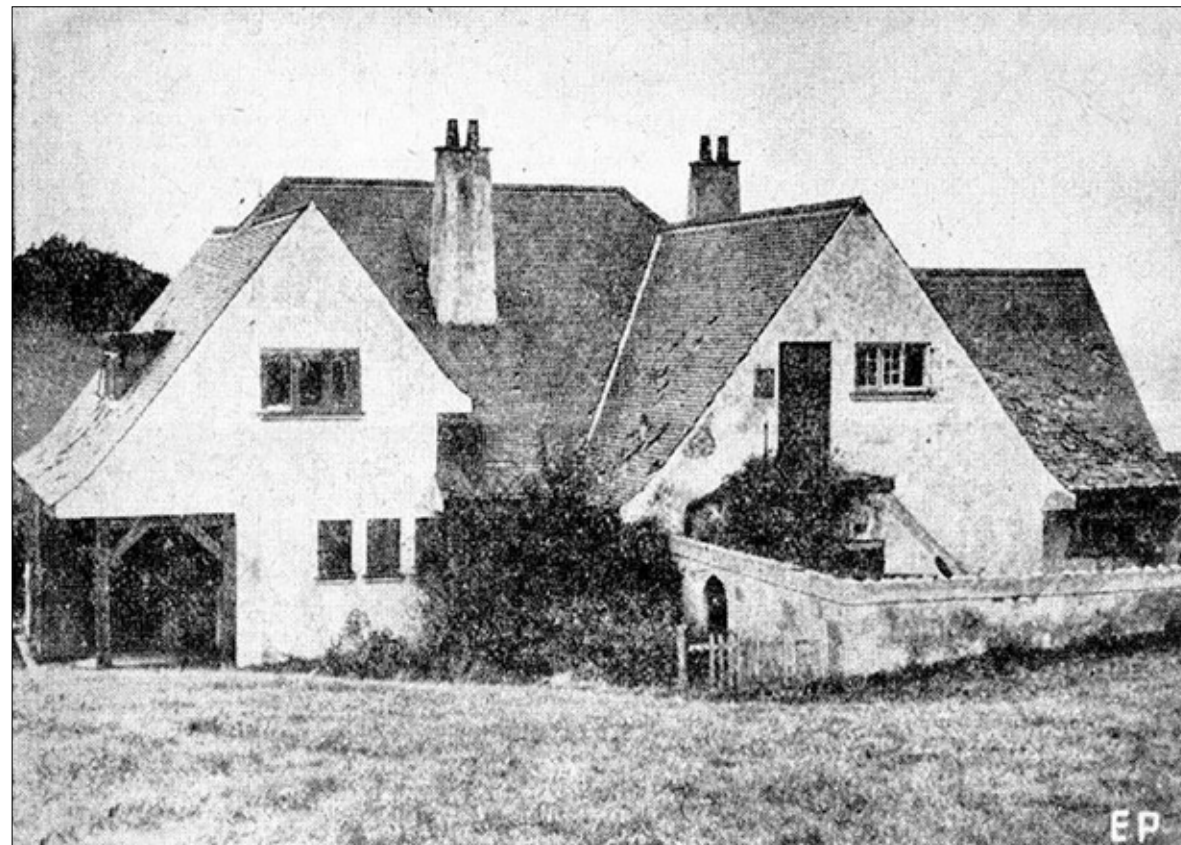
den store velbesøgte Raageleje Campingplads, så blev der bygget røde barakker, der tjente som overnatningssted for militæret i den periode, hvor skydningerne var i gang. Militæret ophørte med at benytte affyringsstederne og barakkerne i 1953... og har ikke været der siden !

Heatherhill efter 1945

Villaen havde ligget ubenyttet hen i de fem krigsår, og Edith Walmsley og hendes familie ønskede ikke at benytte Heatherhill som sommerbolig mere. Heatherhill var præget af forfald og misrøgt... og det fortsatte i de næste år. Allerede i 1947 havde Edith Walmsley bestemt, at hele arealet omkring Heatherhill ikke måtte bebygges i hendes og hendes søn, Peters, ejertid uden fredningsnævnets godkendelse. I løbet af 1950'erne kom der et stigende krav fra Danmarks Naturfredningsforening (DN) og efterhånden også fra den almene befolkning om offentlig adgang til naturskønne steder. Det betød, at politikerne i Frederiksborg Amt og Vejby-Tibirke kommune begyndte at arbejde for fredning af kystnære områder. På Hyrdebakken i Tisvildeleje, hvor der frem til 1953 havde ligget det store Tisvilde Badehotel, blev to meget store grunde fredet i 1955. I tiden omkring 1958 kom der store bestræbelser i gang med at frede arealerne ved ejendommene Heatherhill, Klitgården og Hedegården. Danmarks Naturfredningsforening indledte bestræbelserne, men det var i høj grad fru Edith Walmsley, ejer af et samlet areal på ialt 75 tdr land og arvingerne efter fru Dagny Hostrup Pedersen, ejer af et areal på 12 tdr land, der gennem deres meget positive indstilling fik fredningen af de store arealer til at blive gennemført. Også Vejby-Tibirke kommunes sogneråd og her i særlig grad den daværende aktive og fremsynede kommunesekretær, K. Lund Aagaard, havde stor indflydelse på det endelige resultat.

Fredningen og udstykningen

I 1958 erhvervede Vejby-Tibirke kommune fru Walmsleys tre ejendomme for en samlet pris på 550.000 kr. Et meget stort beløb for den

Heatherhill i 1950'erne. Foto: Privat

lille landkommune. Efter vellykket fredning d. 23. januar 1960 blev der nu offentlig adgang til et kæmpeareal på 87,4 tdr land. Men... alligevel endte det med, at 37 tdr. land kunne udstykkes til sommerhusgrunde – ikke af private investorer, men af Vejby-Tibirke kommune, der jo havde erhvervet jorden. Dagbladet Politiken skrev en del om kommunen som jordspekulant, og dengang snakkede mange om, at nu havde kommunen og den vidtløftige kommunesekretær Aagaard da vovet sig alt for langt ud. De kendte tilsyneladende ikke sekretær Aagaards talent

1970... nu sommerhuse og campingplads. Foto: Sylvest Jensen

for godt købmandsskab. Som han selv har beskrevet det i sin lille artikel i Årbog 1968/-69: »Med udførelsen af byggemodningen kunne Vejby-Tibirke kommune afstemme sine salgspriser efter efterspørgslen og

Stormen Bodil rammer Rågeleje. Foto: Privat

samtliche 113 grunde ★) blev solgt i løbet af godt et års tid i tre tempi. Salget indbragte sammen med fredningerstatningen flere midler, end der var beregnet, hvorfor såvel kommunkassen som de fonde, der blev

Deltagerne 'Tur Heatherhill. Foto: Morten Bjørner

Nicolaj Tving. Heatherhill. Oliemaleri

oprettet, fik en samlet kapitaltilførsel på godt en million kroner. Heraf udgjorde de samlede fondsmidler kr. 185.000. Renterne heraf går til vedligeholdelse af de fredede arealer og til udsmykning af kommunen»

Vejby-Tibirke kommune havde oprindeligt forestillet sig, at villaen Heatherhill kunne restaureres og ombygges til en restaurant, men hverken fredningsmyndighederne eller de omkringliggende naboer var indstillet på det, så kommunen trak følehornene til sig med hensyn til de visioner. Men der blev til gengæld givet tilladelse til at anlægge en parkeringsplads med en kioskbygning, hvor der var toiletter med offentlig adgang. Parkeringspladsen eksisterer den dag i dag og er ofte fuldt optaget af biler i sommerferien og i weekender samt helligdage. Kioskens popularitet er desværre knap så stor, så der skiftes ofte forpagtere, og i mange perioder har der været lukket.

Der blev også givet tilladelse til anlæggelse af en sti langs med skrænten fra Heatherhillarealet og til området ved vejen, der netop har navnet 'Ved Skrænten'. Stien fik navnet Vincentstien, og den var en meget populær sti lige frem til stormen Bodil rev så meget væk af klinten, at det var livsfarligt at benytte den. Nu står der adgang forbudt ved stien, og desværre bliver den ikke åbnet igen.

*) De 113 grunde fordelte sig med 48 grunde på Studebjergområdet, 48 på Klitgårdens areal og 17 parceller på et areal syd for Hanebjerg Plantage. Interessen for køb af grundene var overvældende stor. Omkring 400 var interesserede i at købe en grund.

Hanebjerg Plantage

Af Anne Bjørner

Det store fredede område Heatherhill er på vestsiden omkranset af Hanebjerg, den meget høje isskruningsbakke, der ligger som en gevaldig kant omkring det store bassin, som isen frembragte for 11.700 år siden. Mod øst danner Hesselbjergvej bassinkanten, og midt i dette kæmpemæssige område ligger bakkeknolden Studebjerg - også kaldet Galgebakken. I smeltevandets løb dannedes der å og mosehuller.

Det er et interessant og smukt område, og det omkringliggende landskab blev meget attraktivt for den begyndende ide om udstykninger allerede i slutningen af 1930.

Kig fra Studebjerg mod Hanebjerg. Ca. 1945. Gammelt postkort.

Luftfoto af Sylvest Jensen fra 1946. Den mørke skov er Hanebjerg. Klitgårdens marker danner felterne i midten, og i øverste venstre hjørne er villa Heatherhill.

Fredninger

I 1947 var de allerførste skridt til en fredningsforordning foretaget af familien Wincent, der ejede 67 tdr. land af Heatherhill. Vel nok fordi man ikke ønskede naboers indkig i det interessante rigmandsliv, der blev ført i det smukke hus ud mod havet. Senere i 1960 blev den egentlige fredning en konsekvens af 2 enkers beslutninger. Den ene ejede altså de 67 tdr. land og den anden 12 tdr. land af et af de mest eftertragtede områder i Nordsjælland.

Matrikelkort. Naturfredningskommissionens kontor. 1959.

Heatherhill

Navnet skyldes naturligvis det engelske ejerskab, hvor familien Wincent havde brugt stedet som sommerbolig siden 1910. De 12 tdr. land ejedes af arvingerne efter enkefru Hostrup Petersen og lå øst for Heatherhill.

Mærkeligt at et dansk stednavn er engelsk, men det svarer til et andet sted i Nordsjælland, der også refererer til et andet land ved at hedde Rusland. Det er ca. 20km herfra med samme naturformationer som

Heatherhill, og har siden ca. 1900 været privatejet og ligger uberørt og fredet hen som Skulptur Park ved Tegn timers Museum i Villingerød.

Den endelige fredning

I 1960 blev den endelige fredning så en realitet, og det var en stor gevinst for hele amtet. Den beslutning indebar imidlertid, at ikke alene skulle selve Heatherhill området fredes, men også hele kanten af Hanebjerg, der lå vest for, skulle mærke den meget strenge fredning. Her var udstykningerne så småt i gang siden 1937, men forberedelserne til at modne sommerhusområdet var såmænd allerede sket længe forinden.

Bybjerggårds udstykninger

Allerede 1910 havde gårdens ejer beplantet Hanebjerg. Bybjerggård (den nuværende tankstation i Vejby) ejede jorden på hele strækningen fra Vejby ud til havet. Generelt blev der i 1960 sat skub i endnu flere udstykninger i hele området. Men allerede i 1937 byggede ejeren af Bybjerggård et par huse på Hanebjerg, og begyndte så småt at udstykke. Den matrikel der blev udstykket fra, var 8ab Vejby by, som også er Bybjerggårds matrikelnummer. I dag er 18 af disse ejendomme omfattet af fredningen i 1960. Også i mosen ved Studebjerg, hvor der løber en lille vej ind til Studebjerg Vandværk, ligger 3 huse som omfattes af samme fredning. Nu består Hanebjerg Plantages Grundejerforening af ialt 60 sommerhusgrunde på selve Hanebjerg og 14 på Hanebakken.

En 'kattelem'

Den fredning havde medført, at de 9 kæmpestore østvendte udstykninger på over 1 ha. heldigvis kom under strenge fredningsbestemmelser. Der var dog en kattelem beregnet for dem, der allerede i 1960 havde tænkt på at udstykke. Således er de 9 grunde i dag blevet til 18 parceller. Der var dog grundejere, som ikke slap igennem kattelemmen dengang, og derfor findes der endnu et par af disse meget store grundstykker. I

flere af de gamle huse i plantagen bor der stadig efterkommere af de familier, der dengang slog sig ned på 'bjerget'.

Hanebjerg Plantages Grundejerforening

Grundejerforeningen stiftedes i 1943 med et årligt kontingent på 5 kr., der dog senere blev ledsaget af en indbetaling på 25 kr. til en strandtrappe. I 1961 blev Hanebakken tilknyttet foreningen. Sognerådet glemte dog at tinglyse medlemsskabet, hvilket ville have været praktisk af hensyn til det fælles ansvar for vejene.

Kanontorden

I grundejerforeningens gamle kassebog er der en fin reference til det, der et andet sted fortælles om vedr. Heatherhill, nemlig militærets tilstedevær i sommerhusområdet. Man ser, at der i 1958 pludselig kommer 12.000 kr i grundejerforeningens kasse, og igen i 1959 øges kassebeholdningen ved, at militæret yderligere betaler 6.500 kr. som 'afavnsbetaling' til Hanebjergs sommerhusejere. Vist nok en meget høj betaling for de gener, som aktiviteterne på øvelsesterrænet til dagligt måtte have givet sommerhusejerne!

Efterfølgende fik 14 ejere udbetalt en sum udregnet efter deres grundstørrelser. I anledning af Hanebjerg Plantages Grundejerforening's 75 års jubilæum i 2018 har det været interessant at studere de gamle bøger nærmere.

Områdets helt specielle præg er fastholdt

Isskruningsbakkernes stenfyldte, sandede jord har på trods af det tørre terræn været en fremragende grobund for fyr, birk og eg. Der står nu 100-årige gamle fyrretræer alle steder, og området er forblevet en oase af vild natur med smalle skovveje, overhængende træer og kun en enkelt velplejet have. Netop på grund af den tætte nærhed til heden, mosen, havet og den tætte bevoksning i selve området er der et meget

De grønne skrænter fra Hanebjerg til Rågeleje. Foto: Privat

rigt og varieret dyreliv. Det går naturligvis ud over variationen i plantelivet med så mange sultne dyr, men gør stedet så meget mere 'vildt'.

Igennem tiderne

Klart nok har Hanebjerg engang været en stor, øde bakketop med godt udkig til alle sider. Ved hvert et spadestik finder man nemt flinterester. Det sætter gang i fantasien om en Stenalderboplads. Man kan sagtens forestille sig, at også vikingerne har haft glæde af denne høje beliggenhed, og at det formodentligt altid har været et beboet sted. Da det blev delvis beplantet i 1910, har det vel ikke hindret, at det også var et vel-egnet græsningsareal for Bybjerggård i Vejby. Ejerne på den gård var

Vinterstemning ved et af Hanebjergs smukke huse. Foto: Privat

driftige folk, der i 1945 satte gang i et meget stort grusgravnings projekt, hvor man fjernede en god del af Hanebjergs sand. Det kan så tydeligt ses på venstre hånd, inden man fra Vejby når frem til iskiosken ad Rågelejevejen. Der er der et meget stort hul i bakken, hvor 5 sommerhuse har en meget stejl havegrænse.

Infrastruktur

Plantagen blev tidligt anlagt med et kvadratisk vejsystem og 5 'hemmelige stier'. De oprindelige sommerhuse havde deres egne meget dybe brønde, men det kunne naturligvis ikke hjælpe meget ved brand, og derfor var stierne beregnet som flugtveje. Stierne førte ned og væk fra

området og vedligeholdes og anvendes stadig. Den stejleste af dem er adgangsvej til havet og Heatherhill og bruges flittigt. Heldigvis er der et reb, man kan hage sig fast i.

Nærheden til Kattegat

Der er ikke langt til havet, hvor der engang var en trappe på 126 trin, men så kom stormene og ødelagde og underminerede de stejle skrænter. Nu er det livsfarligt at færdes på de yderste kanter .

Før 2005 var det solnedgangsstedet, hvor det sociale liv i så mange år havde udfoldet sig på bænke med drinks og gode samtaler. Det er i dag et savn, men håbet er, at nabogrundejerforeningen vest for, Klitgården med sin kamp og ofre for kystsikringen på sigt vil kunne opføre en ny trappe på stedet.

Hanebjerg Plantages lille opsparing til hjælp med vedligeholdelse af sådan en kommende strandtrappe er blot et forsøg på at være solidarisk med naboen.

Følgerne af fredningen af de østvendte grunde mod Heatherhill

Faktisk gik fredningen af 1960 temmeligt hårdt til værks. Det har siden været yderst vanskeligt at få tilladelse til at opføre tilbygninger, skure eller gøre husene større end de oprindelige. Husenes udseende og beplantningen er ikke fredet, dog er der visse bestemmelser om, at grundene, der støder op til Heatherhill, skal have en randbeplantning, så man derfra ikke kan se bygningerne alt for meget. Ikke desto mindre er det af stor værdi for området, at denne Heatherhill fredning blev den realitet, der satte sit præg på Hanebjerg.

Huse - Miljøer – Mennesker

Udskiftningen af de gamle huse og miljøer er gået meget langsomt, og der er heldigvis ikke to huse, der ligner hinanden. Dog blev Danmarks første eksemplar af et finsk produceret typehus opført på Hanebjerg i

1946. – Ikke langt fra kanten af grusgraven ud mod øst, kunne man komme til at se et præfabrikeret typehus af træ. Nede ved Rågelejevejen var der opsat et stort skilt, hvorpå der stod 'Puutalo' (træhus på finsk).

Når søndagsturisterne, der skulle til Rågeleje blev nysgerrige og interesserede, efterlod de bilen i vejkanten og klatrede op ad en stejl slalomtrappe til toppen af Hanebjerg for at se dette 'Finne Hus' med badstue.

I løbet af få år blev der rundt omkring i landet bygget 800 af samme slags huse, hvoraf den største samling på 121 huse fortsat ligger i 'Finnebyen' ved Aarhus. Også 'politihusene' ved Salgårdshøj overfor købmanden er 'Finne Huse'. De 5 forskellige hustyper var indvendig og udvendig lavet af finsk træ, der var falset sammen uden større brug af søm og skruer.

Husene var forsynet med de nødvendige møbler, som det ikke var nemt at få fat i lige efter krigen. Det har været god kvalitet, for huset står der endnu 72 år efter. – Således har mange af plantagens huse deres egen historie og egne navne.

F.eks. det smukke stråtekte hus på Hanebjerg Skovvej nr. 18, også kaldet fru Kjærs hus, der er forsynet med en ekstra bred havedør, fordi fruens flygel hver sommer skulle installeres efter transporten fra København hertil.

Så var der det yndige hus i midten af hele plantagen, med så tynde vægge, at gulvet frøs til med is om vinteren, og man udefra kunne høre, hvad der blev sagt der inde. Der kom altid meget lyd ud af det hus med en højt talende mor og 3 døtre. Det er nu som det første revet ned og erstattet af et meget flot arkitekttegnet hus. I mange år blev stien, der lå ved siden af 'Berings Strædet' kaldt 'den hemmelige sti'. Der kom en ny ejer, så nu hedder stien 'Schwartzwald'. Som nabo til det ligger endnu et gammelt rødt træhus. Der boede 95-årige fru Lundsgård året rundt. Hun dyrkede krydderurter og kartofler til alle. Hun var, ligesom Harry Meistrup der levede i sit gamle røde træhus og blev 104 år, del af de legender, der fortælles om Hanebjerg Plantages historie. Endnu lever fru Møller på 101 år, hvis oprindelige hvide træhus også er vinter-koldt at bo i. Også der langs med havegærdet løber en 'hemmelig' sti med navn efter ejeren gennem de mange år.

Efterårsstemning ved et af Hanebjergs smukke huse. Foto: Privat

Dagligt liv på Hanebjerg

Noget tyder på, at naturen 200 meter fra havet og de mange store fyrretræer måske skaber mulighed for et langt liv! – Siden 1946 har vores familie levet her på en af de store fredede grunde, som ikke fik udstykningstilladelse dengang. Huset har en vidunderlig beliggenhed, men det har også været et besværligt sted at passe igennem de 72 år, familien har nydt godt af det. Men det er dejligt hver morgen året rundt at se ud mod øst over Heatherhill, høre vindens susen og havets brusen, og desværre samtidig regne med at få endnu et flåtbid inden aften, efter besøg af de mange rådyr, der færdes overalt.

Hanebjerg har et rigt dyre- og fugleliv. Her et sultent rådyr! Foto: Privat

og her en ugle. Foto: Privat

og her en dekorativ skovskade. Foto: Privat

Her kan man sagtens bo hele året tæt på kanten af havet og på kanten af Heatherhill. Købmanden ligger 700 meter op ad 'Benbrækkervejen', og en af Danmarks store landsbykirker er blot 1½ km derfra.

I den seneste bogudgivelse fra Vejby-Tibirke Selskabet fortælles, at da Vejby Kirke blev bygget i 1100 af sandsten brudt nord for Helsingborg, da blev stenbruddets mægtige Trolld så arrig over denne nye tro, der ville bygge en kirke af hans sten, at han kastede en kæmpesten mod kirken. Til alt held nåede den kun til Hanebjerg – og her ligger den endnu!

En tisvilledreng kom til Vejby

Af Leif Nielsen

Når vi børn legede i skolegården i frikvarteret, og lærer Hansen kom ud af sin embedsbolig på skolen, skulle al leg holde op, og vi skulle stå ret, indtil han vinkede med hånden, at nu kunne vi godt lege videre. Hvis man forbrød sig mod det, blev man vinket hen til lærer Hansen, og så var der skideballe eller et par over nakken – alt efter lærer Hansens humør.

Hvis man lavede uro eller ballade hos frk. Jensen i de små klasser, skulle man lægge fingrene frem på pulten eller katederet. Svip – så fik man et ordentligt slag af hendes lineal over neglene. Det gjorde sgu ondt, og så lavede vi ikke ballade mere, indtil næste gang. Det vil sige, der var ikke rigtig nogen næste gang, for i vores klasse lavede vi ikke meget uro. Vi var kun 2 drenge Niels Peters Poul og jeg og så 15-16 piger. 'Tøserne' kaldte vi dem. Når nogle af pigerne holdt fødselsdag, blev Poul og jeg også inviteret. Så vi var somme tider til tøsefødselsdag, og når vi så holdt fødselsdag, inviterede vi jo selvfølgelig nogle af tøserne med.

I min fritid gik jeg for eksempel til dans hos danselærer Hugo Nielsen på Tisvilde Kro. Ikke den Tisvilde Kro, som nu er nede på Lejet – nær den gamle 'Tisvilde Kro', som lå overfor Godhavn Smedje. I dag er kroen lavet om til lejligheder. Der gik vi også til gymnastik hos Svend Åge

Her er jeg med skoletaske som syvårig

Maler i kroens store sal, hvor der også blev afholdt afdansningsbal og gymnastikopvisning. Det var en stor dag, når mor og far kom og så på.

Om sommeren spillede vi fodbold på Borshøjgårds bane. Borshøjgård havde været en gammel gård, men var nedlagt som landbrug og jorden solgt fra til helårs- og sommerhusgrunde. Selve gårdens bygninger var lavet om til pensionat, men de havde beholdt et stykke jord, hvor man kunne komme og spille fodbold. Vi skulle som regel flytte en hest, som gik og græssede, inden vi kunne spille. Som ung knægt var jeg til en voksen fodboldkamp mellem Tisvilde og Gilleleje – det har været i 1947. En spiller fra Gilleleje og en fra Tisvilde var blevet uvenner i kampens hede, og Tisvildespilleren Børge Andersen slog Gillelejespilleren en ordentlig en på skallen, så han faldt om på banen. Børge blev selvfølgelig smidt ud af dommeren, men jeg tænkte: »Er det sådan man spiller fodbold?«

Mange havde dengang et øgenavn, og førømtalte Børge blev kaldt 'Børge Skrammel'. Han var produkthandler og samlede gammelt jern – deraf navnet.

Vi boede jo på 'Højbo' – nu Vejbyvej 3A. Min far Åge kendte alle jernbanearbejderne fra Gribskovbanen, ja altså dem der arbejdede på banen mellem Vejby og Tisvilde. På alle skråningerne slog de græsset med le, og det blev jo til hø, som min far samlede sammen. Det blev så læsset på en jernbanevogn og kørt hjem til 'Højbo'.

To af disse banearbejdere kørte rutebil om sommeren. På Vejby Station havde Gribskovbanen et garageanlæg med fire rutebiler, og en sommer manglede man en chauffør med stort kørekort, så Arne Olsen, der boede i Tisvilde, sagde til far: »Åge du må komme op og køre rutebil, vi kender ikke andre end dig, der har stort kørekort.« Far sagde, at det kunne han da godt. Det var vel i 1946 eller 1947 far kørte rutebil fra Vejby til Vejby Strand og Holløselund. Jeg var med og solgte billetter i rutebilen. Det kostede vel en krone at komme til Holløselund, så i en alder af 8-9 år lærte jeg vejbyerne at kende. De var såmænd meget flinke – undtagen når der var fodboldkamp – derom senere.

Vejby var jo en ret stor stationsby dengang. Når 'københavnernes' (det kaldte vi dem) kom med toget lørdag eftermiddag, holdt der fire taxier,

Vi kørte også med hestevogn. Jeg sidder her sammen med mine forældre og feriegæster i 1948

to fra Skomageren og to fra William Nielsen, samt fire rutebiler på stationens parkeringsplads for at bringe folk ud til hotel, pensionater eller deres sommerhus. Der var jo ikke mange, der selv havde bil dengang.

I 1950 syntes min mor Marie, at jeg skulle lære lidt mere, end det vi lærte på Tisvilde Skole, så jeg blev meldt ind på Helsingørsk Realskole. Vi kørte på cykel til skole i Helsingør, men om vinteren, når der lå sne og det var dårligt vejr, tog vi med toget. Vi var flere fra Tisvilde, der gik på Realskolen, der var en privatskole. Vejby-Tibirke Kommune gav tilskud, men lidt måtte forældrene selv give, for at vi kunne gå på skolen. Men jeg havde jo stadig mine fritidsinteresser i Tisvilde. Idrætsforeningen TGF havde fået ny formand – en Børge Jensen, der var tømrerformand i firmaet 'Poulsen & Nielsen'. Det var et stort tømrerfirma, som lå på Stuebjerggårdsvej, med 15 - 20 medarbejdere. I dag er bygningerne ændret til lejligheder.

Denne Børge Jensen – han er desværre ikke mere – var en meget ivrig idrætsmand, og han sørgede for – så vidt jeg husker – at Idrætsforeningen fik jorden ved siden af Tisvilde Skole og fik lavet en ny, god fodboldbane samt klubhus. Det var vel Vejby-Tibirke Kommune, der betalte for jorden. Der spillede vi drenge fodbold. Vi spillede turneringsfodbold mod andre klubber, men det værste vi kunne komme ud for var at tage til Vejby – sådan var det jo dengang. Det skete af og til, at vi manglede en spiller eller to på holdet. Så henvendte vi os til Godhavn og spurgte, om der ikke var en dreng, der ville med ud og spille fodbold – og selvfølgelig var der det. Apropos Godhavn – alt det man hører i skriverseri og historier om Godhavn, har jeg aldrig oplevet som Tisvilledreng. Nå, men det var TGF, jeg ville fortælle om. I en periode hvor Svend Åge Maler var fodboldtræner for os drenge samt de store drenge, som vi så op til, var han blevet uvenner med de store drenge, og så flyttede de til Vejby og spillede fodbold der. Mange af os små drenge gjorde det samme. Men – men – Tisvilledrenge, der spillede fodbold i Vejby, det duede ikke, så efter kort tid flyttede vi tilbage igen. Ikke fordi vi ikke kunne enes, men der var nu alligevel forskel på Tisvilde og Vejby, især når de voksne spillede fodbold.

TGF holdt jo også 'andespil', og en gang var jeg heldig at vinde hovedgevinsten: En gås. Da jeg skulle have gevinsten udleveret, fik jeg en seddel, hvorpå der stod, at jeg kunne hente gåsen hos Mathiesen på Klodalsgården i Holløse. Da jeg dagen efter kom derop, sagde konen: »Ja Leif, hvad for en vil du have?« Der gik 25 levende gæs ude på marken. Ja, sådan var det dengang.

Jeg kom jo også til Vejby som dreng. Blandt andet gik jeg til folkedans i Vejby Forsamlingshus, og jeg gik også til sløjde på Vejby Skole hos lærer Larsen i aftenskolen. Der er jo gået mange myter og historier om forholdet mellem Tisvilde og Vejby. Jeg mener, at man for eksempel i Vejby-Tibirke Sogneråd sørgede for, at der var nogenlunde lige mange fra Vejby Sogn og Tibirke Sogn, så ikke det ene af sognene dominerede. Det var jo i gammel tid, at Vejby Sogn var det rigeste. Jeg har fået fortalt, at det kan man se på for eksempel kirkerne. Vejby Kirke er cirka dobbelt så stor som Tibirke Kirke. Det var Vejby Sogns rige bønder

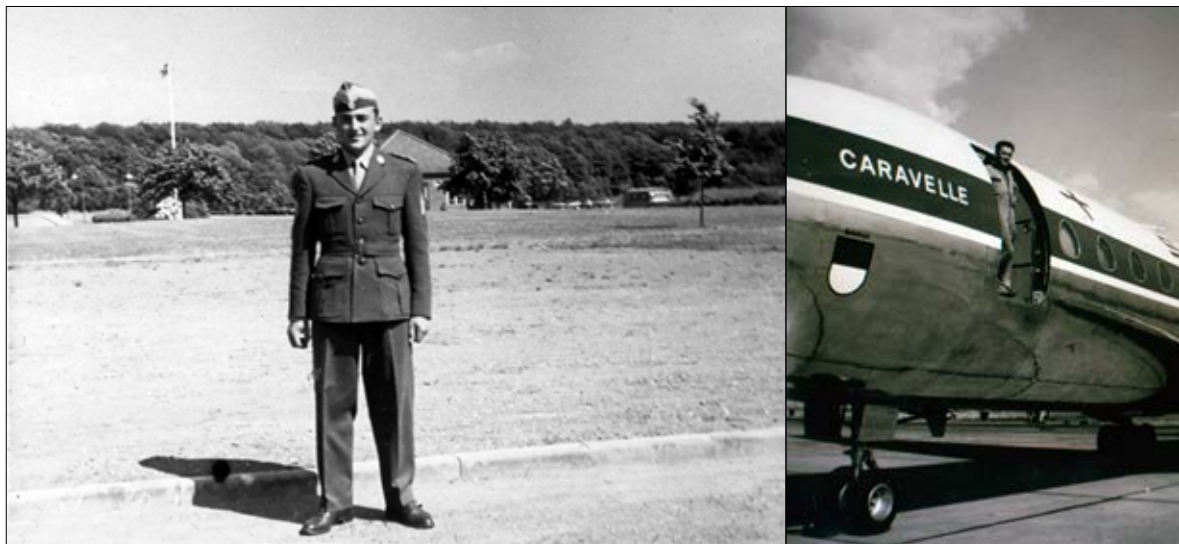
på de fede agre, der havde råd til at betale, når der skulle bygges eller udvides noget, hvorimod fiskerne fra Tisvildeleje i Tibirke Sogn havde rigeligt at gøre med at skaffe til dagen og vejen. I dag er det jo helt omvendt. Har du et enfamiliehus eller et sommerhus, så er prisen noget højere, hvis det ligger i området med postnummer 3220 Tisvildeleje fremfor 3210 Vejby.

Nå, men efter endt skoletid ville jeg gerne i lære, så jeg spurgte hos installatør Lindehøj om det var muligt at få en læreplads. Men han havde lige antaget en anden ung mand, så jeg spurgte hos 'Willy's Radio' i Helsingør, men nej – samme svar. Min ældre bror Bent, der var kommet til København og i lære som maskinarbejder, boede på et lærlingehjem i Nørre Søgade. Vi spurgte så Lærningehjemmet, om de måske kunne skaffe mig en læreplads som elektriker. Ja, ude på Bellahøj kom jeg i lære hos en lille mester. Der var strikse regler på Lærningehjemmet. Vi skulle være i seng kl. 22, måske kunne vi få nattegn til kl. 23. Man kunne jo ikke have alle knægtene til at rende rundt i København om natten.

Det var flest drenge fra provinsen, og især var der mange fra Bornholm og en hel masse færingere. Der var også nogle stykker fra grænseegnen. De var tyskere, men det var ikke noget problem. Vi var vel 80 – 100 læredrenge, som skulle aflevere noget af vores løn. Jeg fik 30kr, om ugen det første år, så der var ikke meget at aflevere. Jeg mener at Arbejdsgiverforeningen og Fagforeningen gav et tilskud til Lærningehjemmet. Det var dengang, man arbejdede 48 timer om ugen, så om sommeren lørdag efter kl. 12 kørte jeg på cykel hjem til Tisvilde. Jeg skulle jo hjem og spille fodbold. Så selv om jeg boede i København, havde jeg stadig forbindelse til TGF.

Tisvilde B hold i foråret 1954. Jeg står til højre i bagerste række

Garderhusar i 1960

Jeg står i døren på flyet Caravelle i 1961

Efter endt læretid 1. juli 1958 kom jeg til Næstved som soldat, hvor jeg var i to år.

Efter hjemsendelsen fik jeg arbejde på SAS, hvor vi reparerede flyvemaskiner.

Derefter var jeg på Københavns Maskinskole og tog installatørek-samen. Nu søgte man en elektriker med installatøreksamen på H. C. Ørstedsværket. Jeg søgte stillingen og fik den. I al den tid kom jeg ikke meget hjem til Tisvilde.

Liss og jeg var blevet gift og boede i København på Østerbro.

I 1963 havde jeg haft vagt med at passe strømforsyningen til København både jule- og nytårsaften. Så jeg tænkte, at det nok ikke var her, jeg skulle arbejde fremover.

Hjemme i Tisvilde og på hele Nordkysten var der fuld gang i sommerhusudstykningsen. Far og mor solgte også jorden tilhørende 'Højbo', og der blev bygget mange sommerhuse. Installatør Lindehøj i Vejby,

Bryllupsbillede fra 1963

Mandskabet hos installatør Lindehøj skåler. Mester står til højre

som jeg kendte godt i forvejen, spurgte mig, om jeg kunne komme hjem og hjælpe ham med at lede og tilrettelægge opgaverne, for der var fuld gang i byggeriet.

I april 1964 flyttede Liss og jeg tilbage til vores fødesogn. Her var der også mere frisk luft, og jeg genoptog min fritidsinteresse i TGF, spillede fodbold og var med til at arrangere sommerfester, hvor der var Tivoli på pladsen og forskellige arrangementer. Det startede gerne med Bankospil om torsdagen, hvor jeg nummererede gevinsterne, som vi havde fået af forskellige forretningsdrivende, og fortalte bankospillerne, hvad de spillede om. Jeg fik tit udtrykt mig forkert, og folk grinede. Det var lidt med vilje, for fest og humør skal der til. Fredag og lørdag var der musik og dans i Idrætshuset. Kalle og jeg passede baren, og så havde vi antaget købmandens Bente til at være med. Der skulle jo være noget pænt og smukt at se på, så vi kunne lokke husarerne indenfor. Bente var ikke så gammel – 15-16 år. Kalle og jeg passede godt på Bente, så alt gik godt.

Vejby Grill ved sommerfest i Vejby på idrætspladsen i 1976

Vi modtager en check fra Nykredit til hjælp til renovering af forsamlingshusets scene i 1987

I 1967 flyttede Liss og jeg ind i vores nye hus i Vejby på Vesterled. Vi havde fået huset bygget, og det er stadig der vi bor. Men dengang sagde flere vejbyere: »Leif nu bor du i Vejby, så skal du vel også spille fodbold i Vejby?« Men nej. Det nåede jeg aldrig, og nu er det nok for sent. Det var også sådan, at Tisvilde havde et bedre fodboldhold end Vejby. Tisvilde var rykket op i A-rækken, hvor Vejby spillede i B-rækken, så holdene mødtes kun til for eksempel venskabskampe om sommeren, når der var sommerfest på Idrætspladsen. Så var der enkelte, der godt kunne pifte ad en spiller, der boede i Vejby, men spillede på Tisvildes hold. Jeg stod jo med et ben i hver lejr. Min kone Liss, der er vejbyer – det var hele hendes familie også – var blevet kasserer i Vejby Idrætsforening, så jeg hjalp også til, når Vejby havde sommerfest.

I øvrigt har jeg haft flere borgerlige ombud i Vejby. Jeg var med i Vejby Menighedsråd i to omgange, og jeg har været med i Skolekommissionen og Vejby Skoles Skolenævn. Jeg stod for ombygningen af Vejby Forsamlingshus sammen med fire andre, samt flere andre tiltag.

Jeg har gået til gymnastik og spillet badminton i Vejby Idrætsforening. Vores søn Henrik spillede selvfølgelig fodbold i Vejby Idrætsforening,

I 1980 var mit firma Leif Nielsen sponsor for lilleputholdet i Vejby, hvor min søn Henrik spillede. I øvrigt var min nevø Flemming træner for holdet

og jeg var tit nede på Idrætspladsen og se på og heppe. Men jeg nåede som sagt aldrig selv at spille fodbold i Vejby.

I august 1969 kom der en uoverensstemmelse mellem Kaj Lindehøj og mig. Jeg sagde mit job op, og 1. september samme år startede jeg mit eget firma 'Installatør Leif Nielsen'. (Det kan der måske fortælles om en anden gang).

Forholdet til TGF løb lidt ud, da formand Børge Jensen døde. Børge og jeg havde et godt samarbejde. Vi kom lidt sammen privat, men da Børge ikke var der mere, kom der nye og yngre kræfter til, nye tider og nye ideer, og sådan skal det være!

Der er flere der har sagt: »Så Leif nu bor du i Vejby, så er du vel også vejbyer?« »Ja måske – skal vi ikke blive ved udtrykket 'En Tisvildedreng kom til Vejby'?« Vores datter Jette bor i dag på 'Højbo', og vore børnebørn Pernille og Thomas, der i dag er 23 og 26 år, er jo også tisvildere

og har gået i Tisvilde Skole, men jeg tror aldrig de har oplevet eller tænkt over, at der skulle være forskel på Vejby og Tisvilde.

Jeg har aldrig selv følt nogen gene eller problemer med forholdet mellem Tisvilde og Vejby. I dag er der jo slet ikke noget problem, da Tisvilde og Vejby Idrætsforening næsten er slået sammen. Så de gamle myter er faktisk udgået.

»Jeg vil gerne sige Vejby-Tibirke Selskabet tak, fordi jeg måtte komme med i jeres årbog.«

Runestenen på Vejby Kirkegård

Af Jørgen Lindehøj – genfortalt af Kirsten Jørgensen

Mange gange er jeg blevet spurgt, om jeg ved noget om, hvorfor der står en sten med runer på den nye kirkegård – lige udenfor den østlige, gamle kirke-mur.

Efter samtykke fra ejeren Jørgen Kaj Lindehøj følger her historien:

Jørgen Lindehøj, der er opvokset i Vejby og stadig bor her på Stationsvej i sit barndomshjem, har fortalt, at han i 2009 fik ideen til at riste en runesten for sin fars slægt Larsen. Hans farfar Anders Peter Larsen har boet i Unnerup, og oldefaderen Frederik Larsen boede i sin tid på Holløse Mark.

Jørgens far Kaj Bjørn Larsen-Lindehøj døde i 1987, og på det tidspunkt reserverede Jørgen sit gravsted ved siden af farens på Vejby Kirkegård.

I 2010 besøgte han både Nationalmuseets runeudstilling i København og Vikingskibsmuseet i Roskilde for at få inspira-

Margit Kildevangs billede af runestenen, som har været bragt i Vejby Nyt

tion. På museet i Roskilde købte Jørgen bogen 'Runer og runesten' af Jørgen Markvad, og denne bog blev grundlaget for 'stenen' på hans gravsted.

Hen mod slutningen af 2010 besluttede han sig for den endelige udformning og forelagde sine noter og skitser for sten- og billedhugger Hans Lerche Nielsen i Ørby. Hans havde interesseret sig for runesten og flere gange studeret Nationalmuseets samling, så han påtog sig opgaven.

Først skulle stenen findes, og Jørgen og Hans søgte i Tulstrup Grusgrav.

Hans og Jørgen i Tulstrup Grusgrav på jagt efter den rette sten. Foto: Ingelise Kræmmer

ƒ	u	p	o	r	k	h	n	i	a	s	t	b	l	m	y	e	æ	ø	g	d	p	c/z
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	-----

Her ses futhark runerne. Foto: Jørgen Lindehøj

Det var i marts 2011, og efter en lille times tid over 'stok og sten', blev en flad granitsten cirka 60 x 100cm på omkring 800kg valgt.

Jørgen fortæller: »Nu blev stenen kørt til Ørby. Frontfladen var ret ujævn, og vi besluttede at 'slibe' den, men også at følge stenens naturlige form. Hans fik lidt travlt hen over sommeren, men det var jo ingen hastesag. I september 2011 optegnede jeg runerne på fronten af stenen, der var 'sværtet' hvid, således at Hans kunne begynde at 'riste'. Jeg havde valgt de 'Middelalderlige futhark' runer.«

Omkring år 1000 ændredes det 16-tegns futhark til det mere læsevenlige 23 tegns. Navnet kommer fra de 6 første tegn: f-u-th-a-r-k, på samme måde som vort nutidige alfabet har fået navn efter de første bogstaver a og b, alpha og beta på græsk =alfabet.

Teksten blev : JØRGEN : REJ-
STE : DENNE : STEN: EFTER :
SIN : SLÆGT: LARSEN.

Runebånds bredden blev 10 cm og de yderste bånd blev skrå for at

*Stenhugger Hans Lerche Nielsen med runesten
en i Ørby. Foto: Jørgen Lindhøj*

følge stenens form. Læseretningen er fra venstre, nedefra og opad mod højre ved at følge runebåndet. Der bruges den såkaldte bustrofedon rækkefølge, der i princippet svarer til bondens arbejdsmønster ved pløjning. Han pløjer skiftet den ene vej og fortsætter den anden vej.

Tirsdag 4. oktober var Hans Lerche færdig med stenen. Vikingerne var glade for stærke farver, og runerne blev optrukket med okkerfarvet emalje.

Jørgen fortæller videre: »Og – endelig lørdag 15. oktober 2011 blev runestenen rejst på Vejby Kirkegård. Hans kom sammen med sin genbo

Per i lastbilen, og på en blokvogn blev stenen kørt hen til sin endelige plads.

Et trefodet stativ med hejseværk satte stenen i en grusbelagt fordybning, jeg havde gravet dagen før, og det blev derefter fejret med champagne.

At placere en runesten på en kirkegård anser jeg ikke for 'ukristeligt'. Kristendommen blev indført i Danmark år cirka 965 af Kong Harald ifølge runestenen på Jellinge kirkegård. Også på andre danske kirkegårde står runesten samt også i Sverige, bl.a. på Gårdby kirkegård på Øland.

Det skal tilføjes, at stenhugger Hans Lerche Nielsen havde kontakt til Nationalmuseet i forbindelse med arbejdet, og at runestenen nu er registreret på museet af hensyn til eftertiden.«

Runestenen placeres øst for kirken.

Foto: Jørgen Lindehøj

Holløse – en vandring i historiske spor

Af Arne Wangel

Holløse landsby ænses knap nok af trafikanter med kurs mod Tisvildeleje. Men langs Kildevejens forlængelse ligger en bebyggelse med aner langt tilbage. Artiklen tager læseren på en vandring til historiske spor i og omkring Holløse.

Om aftenen fredag den 27. juli 2018 samledes beboere fra Holløse landsby og Frugthave på toppen af Holløsebakken, nogle lejrede sig med bord og stole på marken, og flere biler stoppede i vejkanterne. Alle spejdede mod syd for at opleve det astronomiske fænomen blodmåne, hvor måne, jord og sol ligger på en lige linje. Månen totalformørkes, og solstråler reflekteres gennem atmosfæren som røde.

Blodmåne må have været en forunderlig hændelse for egnens folk i tidligere tider uden forvarsel og videnskabelig forklaring. Men fascinationen og blikket ud over de hvælvede bakker mod Holløse Bredning dengang og nu er fælles. Denne aften var himlen diset, og blodmånen trådte kun frem i glimt. Samtalen mellem de forsamlede på toppen af Holløse bakken genkaldte mange begivenheder på egnen i nyere tid. I denne artikel trækkes de historiske spor meget længere tilbage

Et vue over Holløse landsby med smedens hus forrest og Gadegården i midten. Foto: Sylvest Jensen 1956

*Ebbe Jørgensen med tavle 2 i sin fundsamling.
Foto: Tim Grønnegaard 2012]*

Holløse har været et bosted for mennesker siden de ældste tider, gennem mange generationer et fuldt fungerende landsbysamfund, men senest blot et hjemsted for pendlere og landliggere uden fælles funktioner. For få år siden blev Rabarbergården ramme om en økologisk butik, restaurant og læring for skolebørn, der måske kan pege frem mod en levedygtig og bæredygtig landsby.

Stenalder fund ved Kildevejen

Vidnesbyrd om Holløse egnens ældste beboere blev opdaget så sent som i 1960 ved udgravningen til Kildevejen tværs igennem landsbyen. Ebbe Jørgensen gik og kiggede i jordbunkerne og fandt forskellige flækker og andet bearbejdet flint. Arbejderne på stedet var ikke interesseret i at han gik og kiggede, og smed ham ud med ordene »Du kan godt smutte!«. Men Ebbe Jørgensen lod sig ikke skræmme væk, og Gilleleje Museums registreringsrapport fra 2012 over det

samlede fund noterer en række kerneøkser og flækker fra ældre stenalder (8.900–3.900 f.Kr.) samt en markant koncentration af fladehuggede redskaber fra bondestenalderen (3.900–1.800 f.Kr.)

Begge fund peger klart på en bosættelse. Rapporten fremhæver »en halv tenvægt af sandsten fra jernalder/vikingetid, der muligvis kan være et vidnesbyrd om Holløses forhistoriske rødder, som også efterleddet – løse antyder«.

*Klodalgård opført 1850 over for Bredningvej; vejføring til Holløse for Kildevejens forlængelse.
Foto: Sylvest Jensen 1946*

Oldtidsvejen ved Holløse Bredning er Danmarks ældste kendte vej-anlæg – en 150m lang plankebro fæstet på omkring 600 stolper fra 2800 f. Kr., samt en senere stenlagt vej fra før romersk jernalder (500–100 f. Kr.). Oldtidsvejen er udførligt behandlet af Lars Windfeld-Høeberg i Vejby Tibirke Selskabets Årbog 2012: 'Vej, bro og vad', og omtales derfor ikke yderligere her.

Holløse mønten. Foto: Henrik Rasmussen 2015

Holløse skatten fra 1000-tallet ved Bredningvej

En forårsdag i 2015 gennemførte detektorfører Henrik Rasmussen marken langs Bredningvej, hvor den støder ud mod Holløse landsby. Henrik Rasmussen fandt 16 sølvmonter. Museum Nordsjælland blev informeret, og i august måned samme år gennemførte man en arkæologisk udgravning omkring fundstedet. Holløse skatten viste sig at rumme i alt 42 sølvmonter, hvoraf de 40 var danske, og de fleste næsten nyprægede. Monterne stammer især fra omkring år 1060, hvor vikingekongen Sven Estridsen regerede (1047-1074). Syv af monterne er præget med runeskrift, måske en kortvarig national manifestation over for de latinske bogstaver, som i midten af 1070'erne endegyldigt tog over.

Holløseskatten rummer kun en enkelt tysk og en enkelt engelsk mønt. Sammensætningen afspejler gennembruddet for national møntprägning i Norden. Kongens møntmonopol og tvangsveksling til danske mønter

indebar en modernisering, hvor mønternes vægt i sølv ikke længere var værdigrundlag. De danske mønters pålydende værdi var nu større end sølvværdien og garanteret af kongen.

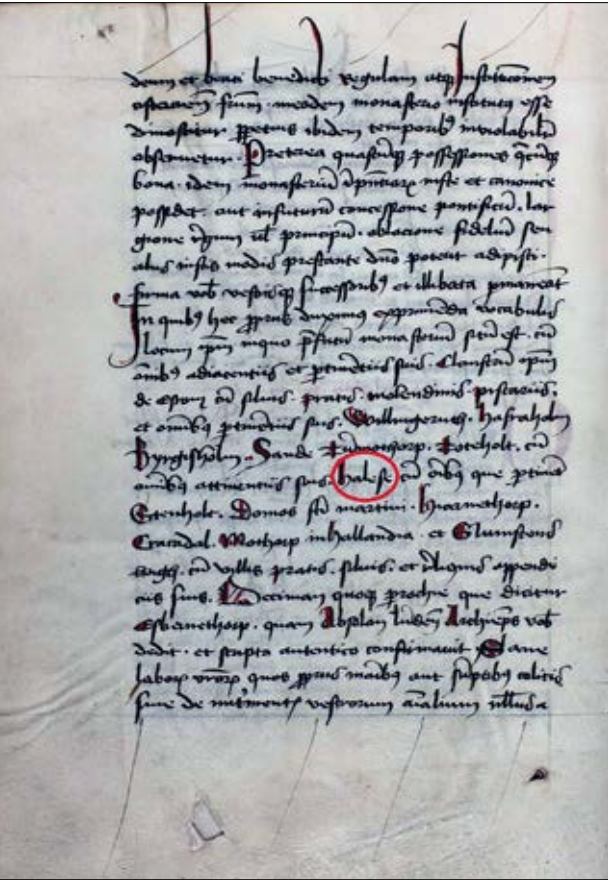
En mønt skiller sig ud, fordi den aldrig er set før. Holløse-mønten, som den kaldes, selvom nogle forskere mener, at den er præget i Aarhus, har på den ene side en buste med scepter til venstre. Den anden side har en cirkel, et kors og en bue mellem to sceptre. Disse tegn er argument for, at mønten kan knyttes til møntstedet Aarhus under Hardeknud (1035-1042). Men det kan ikke fastslås med sikkerhed, da mønten mangler et læseligt kongenavn.

Ved udgravningen blev der fundet en enkelt grube fra bronze- eller jernalderen. Den viser, at der har været aktivitet i området. Man fandt også flere større sten. Måske er skatten gravet ned ved disse sten, så ejeren kunne huske, hvor skatten lå. Men siden er stenene fjernet af hensyn til dyrkning, og pløjning har spredt skatten, så skattens nøjagtige placering ikke fastslås. (Langsted & Moesgaard 2017).

Holløse som ladegård for Esrum Kloster

Esrum Kloster blev grundlagt i 1151. Det blev Skandinaviens mest betydningsfulde cistercienserkloster med ejerskab i sin nærmeste omegn af ikke mindre end 300 sjællandske jordejendomme ved Reformationen, svarende til ca. en tredjedel af al jordegods i Nordsjælland (Koch 2018, 36). I klostrets første århundrede modtog det store godsgaver, hvilket betød nedlæggelse af landsbyer til fordel for store ladegårde (grangier), som blev drevet af lægbrødre. Munkene i et cistercienserkloster skulle selv dyrke jorden; de måtte ikke have fæstegods. I områder, hvor munkene havde et større sammenhængende gods, blev det indrettet som en ladegård. Lægbrødre eller daglejere drev ladegården, således at princippet om 'selv' at dyrke jorden så nogenlunde kunne opretholdes. Landsbyen blev omdannet til et gods med stordrift, ledet af en Bryde, dvs. en foged, det var ansat af klostret (Rune 2014, b.1, 71).

Det er netop i denne sammenhæng, at navnet Holløse for første gang optræder i en skriftlig kilde. Den 5.marts 1192 udsteder Pave Coele-

Rød cirkel udpeger den første omtale af 'Halelse' i den latinske håndskrift af Esrum Klosters Brevbog.
Digital udgave: Det Kgl. Bibliotek

stin den 3. et privilegiebrev for Esrum Kloster, hvor bl.a. opregnes besiddelse af 'Holløse med alt, som hører dertil' (Christensen 2002, b. 1, 27).

I et privilegiebrev udstedt af biskop Peder Sunesen af Roskilde omtales grangien Holløse med alle dens tilliggender (Christensen 2002, b.1, 83). Holløse er således en hovedejendom for Esrum Kloster i denne egn. Mon ikke et par klosterbrødre til stadighed har været tilsynshavende med gårdens styrelse. I 1300-tallet råder klostret over Tisvilde, Vejby, Ludshøj og Holløses sammenstødende jorder, og i 1389 har klostret næsten hele Tisvilde i besiddelse. Munke på vandring i deres hvidgrå Cistercienserkutte har nok været en jævnlig oplevelse for folkene på egnen (Olrik 1906, 31).

Men i 1495 skifter Holløse ejer. Storgodsejeren og rigshofmesteren Poul Laxmand, der i alt opnåede ejerskab til over 900

gårde, mageskifter sig til landsbyen Holløse. Han tilbyder Esrum kloster mere end dobbelt så mange gårde som Holløses i bytte (Rune 2014, b.1, 79). Ejerskabet bliver dog kort. Laxmand myrdes af to adelsmænd på Højbro i København, han anklages derefter for højforræderi, og Asserbogodset, hvortil Holløse nu hørte, beslaglægges af kongen. Det funge-

rer som kongeligt len, ind til endom i 1526 tilbagegiver Asserbo til Laxmands arvinger. Ulfstand familien mageskifter Asserbo med Frederik II mod gods i Sverige. I dokumentet for dette skifte 6.juni 1560 kan Holløses betydning aflæses. Opregningen nævner hele Holløse by med sit fri enemærke, som er 13 gårde og 1 gadehus (Kancelliets brev-bøger 1885).

I 1762 begyndte frasalget af krongods tvunget af en statsgæld på ti millioner rigsdaler. Bonden skulle have „frihed og ejendom”. Det meste af det fynske og det jyske krongods blev således solgt til bønderne selv. Denne løsning viste sig imidlertid for dyr for staten, der lod op mod halvdelen af købesummen stå som prioritet i gårdene, hvilket selvejerne ikke kunne honorere i længden. Derfor beholdt man krongodset i Nordsjælland og gennemførte i stedet reformer. Rentekammeret indledte i midten af 1770’erne en omfattende udskiftning af landsbyfællesskabernes jorder og en udflytning af en del af gårdene i samarbejde med bønderne.

Gadegården, som blev grundlagt i 1677, er den ældste af de nuværende gårde i Holløse. De øvrige er opført i 1800-tallet: Klodalgård 1850, Holløsegård 1869, og Nordregård 1880.

Mindesten over ejerne af Gadegård 1677-1940.
Foto: Gribskov lokalarkiv

Nordregård opført 1880, fra hvis frugtplantage sommerhuse blev udstykket. Foto: Sylvest Jensen 1936-38

Stednavnet Holløse

Holløse ligger i Holbo herred. Endelsen -løse henviser til et større eng- eller græsstykke med vandløb. Ifølge Steenstrup (refereret af Olrik 1906, 8), betegner endelsen -løse »rigmændene inden for det danske landsbysamfund, og i Frederiksborg Amt indtager de endog førstepladsen: Holløse, Ramløse og Melløse«, og deres herkomst rækker tilbage til oldtiden. Holløse omtales som nævnt i året

1192 med formen 'Halelse'. Den nutidige form 'Holløse' optræder for første gang i 1435.

Om Holløses økonomiske og politiske betydning kan der frem mod moderne tid tilføjes et par eksempler. Da Esrums Kloster havde ejerskab over Holløse var munkene læremestre i agerbrug og havebrug. Det fortælles, at Cistercienserne kappedes med munkene på Æbelholt kloster om at opelske frugttræer (Olrik 1906, 39).

I moderne tid har der været to frugtplantager ved landsbyen, den ene med udgangspunkt i Nordregården ejet af Holger Holmgreen-Olsen og den anden, mindre ejet af Oluf Pedersen, der i 1957-60 var fiskeriminister for Retsforbundet i H. C. Hansens regering (Wangel 2013, 75).

Olrik refererer, at adelsmand Jens Mattesön i Holløse i 1435 benævnes som blandt 'beskedne gode mænd' (Olrik 1906, 16). I begyndelsen af 1900-tallet var fremtrædende Holløse borgere med i kredsen, da Kong Christian X den 30. august 1918 meddelte Eneretsbevilling til Anlæg og Drift af en Jernbane fra Helsingør til Tisvildeleje til bl.a. gårdejer og sognerådsformand Peter Larsen, sognefoged Hans Peder Andersen, møllejer Peder Hansen, og gårdejer Jens Nielsen, alle af Holløse.

Holløse ca. 1950. 1. Gadegård, 2. Jordmodershus, 3. Købmandshandel, 4. Hans Rasmussens hus, 5. Chr. Niemanns hus, 6. Peter Jensens hus. Foto: Gribskov lokalarkiv

På den tid og frem til 1950'erne var Holløse en fuldt fungerende landsby med en friskole, møller, smedje, jordmodershus, købmand, landbrug, og to frugtplantager. Disse aktiviteter kan stadig ses aftegnet i landsbyens huse. Flere artikler i Vejby Tibirke Selskabets Årbog har beskrevet forskellige sider af livet i landsbyen (se liste sidst i denne artikel).

Fordums storhed – fremtids udkant?

Strejftoget gennem historiske kilder har vist, at Holløse har været en af de mest betydende landsbyer i Nordsjælland. I nutiden står egnen noget i skyggen, ikke mindst om sommeren, når tusinder valfarter til bade-strandene. Men en vandring til fods i Holløse landsby og omegn – f.eks

som led i Pilgrimsruten 'Esrums-Tisvildevejen' eller som en kortere tur for lokale og besøgende – giver vidnesbyrd om driftige liv.

Derfor inspirerer en tur fra Holløse Dam over Kildevejens forlængelse ned ad vejen til Holløse Bredning og tilbage igen gennem landsbyen med en velfortjent frokost på Rabarbergården som slutpunkt. Hvordan kan der skabes nye sammenhænge af økologisk produktion, bæredygtigt fritidsliv, kulturoplevelser og sociale fællesskaber? Fremtiden i Holløse rummer flere muligheder end blot som bosted for pendlere (se f.eks. Udvalget for levedygtige landsbyer 2018).

Kilder

Christensen, Bent 2002. *Esrums Klosters Brevbog. Bind 1. Oversættelse. Selskabet Til Historiske Kildeskrifters Oversættelse. Kbh.: Museum Tusculanum. (Esrums Klosters Brevbog. Digital udgave af latinsk original håndskrift: Det Kgl. Bibliotek, <http://www.kb.dk/permalink/2006/manus/759/dan/10+verso/?var=>)*

Christensen, Bent 2002. *Esrums Klosters Brevbog. Bd. 2. Kommentar. Selskabet Til Historiske Kildeskrifters Oversættelse. Kbh.: Museum Tusculanum.*
Grønnegaard, Tim. 2012. *Privatsamling Fra Holløse GIM 4100 Registreringsrapport. Gilleleje.*

Kancelliets brevbøger vedrørende Danmarks indre forhold 1885; i uddrag: <https://archive.org/details/kancellietsbrev00laurgoog/page/n424?q=holl%C3%B8se>
Koch, N Elers. 2018. *Trap Danmark. Gribskov kommune. [Hørsholm]; [Kbh.]; [Køge]: Trap Danmark : Gad ; [Eksp. DBK].*

Langsted, Kjartan, og Jens Christian Moesgaard. 2016. 'Holløse-Skatten - 42 Mønter Fra En Brydningstid' I: *Museum Nordsjællands Årbog 2016*, 25–30. Gilleleje: Museum Nordsjælland.

Langsted, Kjartan, og Jens Christian Moesgaard. 2017. 'Holløse Skatten - Bidrag Til Danmarks Mønthistorie Samt Overvejelser over Mønter i Pløjelag,

Nedlæggelsesspor Og GPS-Præcision' Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, no. 1: 11–17.

Olrik, Hans. 1906. 'Tisvildeegnen i Gamle Dage' *Fra Frederiksborg Amt.*

Rune, Flemming. 2014. *Tisvilde Hegn. [Bind] 1 [Bind] 1. Fredensborg: Esrum Sø.*

Udvalget for levedygtige landsbyer. 2018. 'Afrapportering Til Regeringen.' København. <https://www.regeringen.dk/media/5087/anbefalinger-fra-udvalget-for-levedygtige-landsbyer.pdf>

Wangel, Arne. 2013. 'Fra Frugtplantage Til Frugthave - Sommerhusene i Holløse.' *Vejby-Tibirke Selskabet Årbog*, side 69–84.

Windfeld-Høeberg, Lars C. 2012. 'Vej, Bro Og Vad' *Vejby-Tibirke Selskabet Årbog*, side 45–69.

Tidligere artikler om Holløse i Vejby Tibirke Selskabets årbog

1968: Holløse - Hvad mine forældre og andre af de gamle fortalte mig om beboere i Holløse før min tid

1968-69: Historier Fra Holløse

1977-78: Et Morsomt Gammelt Skøde

2010: Købmandsforretninger Nedlagte og nuværende købmandsforretninger i Vejby og Tibirke sogne

2013: Fra Frugtplantage Til Frugthave - sommerhusene i Holløse

Jeg brænder for mit virke – det har jeg altid gjort

Om keramikeren Finn Dam Rasmussen

Af Marianne Lomholdt

Finns univers og laboratorium

Med en sjælden høj grad af intensitet, akkuratesse og æstetisk sans har Finn Dam Rasmussen gennem hele livet brændt for sine mange projekter.

I de seneste 11 år i helt bogstavelig forstand som keramikker, hvor selve brændingen er en afgørende vigtig del af processen i fremstillingen af hans mange keramiske unika værker.

Godt gemt på den store smukke naturgrund i Tibirke har Finn sammen med sin ægtefælle Line skabt sit helt eget univers, hvor alt, hvad han har brug for, er samlet under ét. Det rummelige hus giver plads til hans utrættelige kreative udfoldelse med leret. Overalt falder lyset venligt ind og giver perfekte muligheder for fordybelse og skaberglæde.

En fløj af huset er skabt til værkstedsrum med hyldevæls af glasurer, pulvere, værktøj, fagbøger samt en elektrisk ovn, drejeskive og tørreskabe. Desuden

Finn ved den elektriske drejeskive

Finns arbejdsbord i værkstedet

har han indrettet et fint galleri med eksempler på sine mange keramiske kunsværker. Der er altid åbent for gæster. Man føler sig velkommen.

I dette laboratorium har Finn siden 2007 eksperimenteret fuldtids med hundredvis af kemiske formler og sammensætninger i sine forsøg med at udvikle nye farver og strukturer i sine glasurer og begitninger. Sirlige plader med talrige farveprøver er systematisk anbragt og noteret med formler, så de kan genskabes eller videreudvikles.

Finn er altid på vej mod skabelsen af nye former, farver og overflader på sine unikke stentøjskrukker, vaser, krus, steler, kar, relieffer, vægtavler eller rene skulpturelle værker.

Selvom hans værker ikke refererer til eller gengiver nogen ydre virkelighed, er Finn optaget og påvirket af sin omverden. Her finder han strukturelle og taktile formationer. På makroplan kan det være menneskenes formende, strukturerende, og farvesættende indgreb i landska-

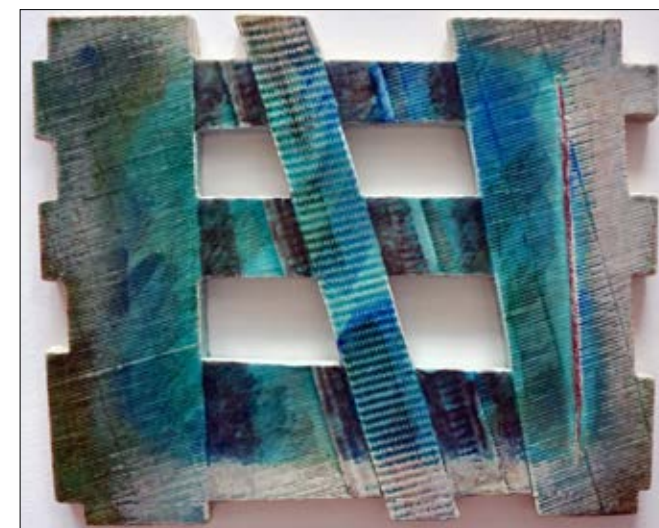
Farveskalaer på begitningsprøver

Væghængt begittet tæle

bet, som f. eks. landbrugets opdeling af jordoverfladen i geometriske felter eller som de moderne storbyers 'cityscapes'. På mikroplan kan det være farvevariationer, mønstre og forløb i naturmaterialer som plantedele, bark eller jordoverflader.

Finns værker er præget af rustik nordisk ro, farve- og formsprog. Alt fremstår formfuldendt.

Stentøjsrelief

Begittet skål og krukke

Begyndelsen

Finns arbejde med keramikken har dog ikke været et ubrudt forløb.

Som 20'årig arbejdede han fra 1967-72 som selvlært professionel keramikker og havde sit eget værksted på Fyn. Ungdomsarbejderne var ganske tidstypisk præget af skandinavisk funktionalisme, men også blandet med en orientalsk inspiration formidlet af studio-keramikens 'founding father' Bernhard Leach fra England.

Han var fascineret og præget af den første generation af danske studio-keramikere, der begyndte deres karriere i midten af 1930'erne, og som senere i 50'erne og 60'erne blev store internationale og anerkendte kunstnere. Det drejede sig f. eks. om Gertrud Vasegaard (1913-2007),

Christian Poulsen (1911-91) og Gutte Eriksen (1918-2008). Selvom de ofte i kunsthistorien indordnes i den skandinaviske funktionalisme, formåede de hver på deres måde at sprænge brugskunstens begrænsninger indefra og hæve specifikke keramiske udtryksformer til fuldgældige kunstneriske udsagn. De er alle kunstnere med udgangspunkt i det keramiske materiale. Deres kunst er kun mulig som keramik.

Inspirationen og idealerne fra disse kunstnere er noget, der er forblevet hos Finn hele livet. Ligesom hos dem er en opdeling i kunst og kunsthåndværk irrelevant. Beherskelsen af alle aspekter af den keramiske proces er i Finns værker en forudsætning og ikke en modsætning til det kunstneriske.

Nye veje

Det samfundsmæssige og politiske engagement fik imidlertid tag i Finn.

Det, som skulle have været et midlertidigt fravær fra værkstedsarbejdet, førte ham ind på universitetet, hvor han i 1978 tog en kandidatgrad i sociologi fra Odense Universitet.

I de følgende år arbejdede han som universitetsansat underviser og forsker på RUC. Alt sammen gode, spændende og dybt engagerende år. Det fik dog en brat afslutning i 1988, hvor drastiske nedskæringer på forskningsområdet medførte et karriereskift.

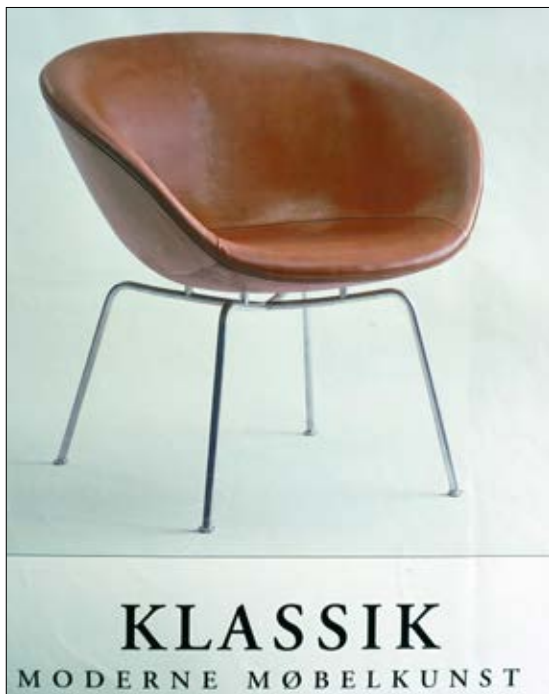
Finns lidenskab for kunst og design førte ham i begyndelsen af 1990'erne tilbage til kunsthåndværkets felt.

Eget Galleri

I hjertet af København oprettede han i 1991 det første større galleri for 'Vintage Furniture' dvs. fine arkitekttegnede danske møbler, fremstillet af fremragende snedkermestre i det første tiår efter 2 verdenskrig.

Galleriet kaldte han 'Klassik', hvor han desuden solgte dansk keramik og billedkunst fra samme periode.

Det gik strygende lige fra starten. Hurtigt udviklede forretningen sig til en virksomhed af international betydning med i alt 15 ansatte

Plakat fra galleri 'Klassik'

møbelsnedkere, – polstrere og ekspedienter. Finn selv brugte meget af sin tid til at køre land og rige rundt for at opspore og indkøbe møbler og kunstværker til videresalg. Mange henvendte sig direkte i forretningen med deres salgsobjekter.

Det blev til mange gode og indbringende år.

Med udgangspunkt i Klassik begyndte Finn at opkøbe kunst med relation til Tisvildeområdet. Værkerne skulle enten have motiv fra Tisvildeegnen eller være udført af en kunstner med lokal tilknytning. Disse værker viste han i år 2000 under titlen 'Malere og motiver fra Tisvilde' på Tisvilde skole over to uger i juli måned. Han ombyggede gymnastiksalen til et fint udstillingslokale ved hjælp af fritstående skillevægge. Ca. 200 værker blev udstillet

– og hovedparten straks solgt. Det blev et kæmpe tilløbsstykke. Arrangementet blev gentaget 8 gange – sidste gang i 2012 – hver gang med omkring 200 nye værker og blev en begivenhed mange så frem til som en del af sommeren i Tisvilde.

Men trangen til at skabe sine helt egne kunstværker trak i Finn.

Hans hjerte bankede stadig for keramikken, og i 2007 afhændede Finn Galleri 'Klassik'.

Fuldtids keramiker i Tibirke

Efter mange år ad forskellige veje i livsforløbet vendte Finn i 2008 tilbage til sit professionelle arbejde med keramikken.

'1+1=3' Begittet skulpturel vase sammensat af to dele, som tilsammen giver den færdige tredje. Farverne træder frem i brændingen (højre billede)

Hvor Finns værker i de tidlige år mest var præget af den mere funktionelle brugskeramik, har han i de sidste årti udviklet sig i retning af et mere abstrakt og skulpturelt kunstnerisk udtryk.

Uanset om det drejer sig om en skål, et kar, et bygningselement eller noget andet af Finns keramik, bliver der således altid tale om en form for skulptur. Sommetider blot med den sidegevinst, at værkerne for størstedelens vedkommende også kan finde praktisk anvendelse – hvis man da nænner at forstyrre det skulpturelle.

Begittet stentøjs stele med blomsterdekoration

Som Henning Jørgensen siger i sit værk om keramikeren Gertrud Vasegaard: »Håndlavede keramiske beholdere hører til menneskehedens mest centrale og faste markører. Er man keramiker, deltager man i en af de mest komplekse og krævende traditioner, der er udviklet.»

Hårdt arbejde

Der ligger et hårdt og vedholdende arbejde bag de smukke resultater, Finn formår at frembringe. Her kommer hans videnskabelige uddannelse og forskningsmæssige træning ham til stor nytte – både i de teoretiske studier af glasurkemiske problemstillinger og i de mange, lange rækker af forsøg, eksperimenter og kombinationer med ler, begitning og glasurer.

Efter talrige eksperimenter med forskellige lertyper, farver og glasurer har Finn udviklet en række teknikker, som tilfører hans keramiske arbejder en personlig karakter. De bedste arbejder fremstår som en integreret helhed af form, bemaling og materialitet, hvor værket virker som skabt af ét stof.

Hjemmebygget stentøjsovn

Allerede i de tidlige år som keramiker i 1970'erne eksperimenterede Finn med saltglasurens egenskaber og virkemidler. Dette har han nu genoptaget og videreudviklet. Det krævede imidlertid en helt ny ovn, som han selv byggede til formålet i 2013.

Finn ved sin hjemmebyggede, gasfyrede stentøjsovn

En saltglasseret krukke

Finn kontrollerer en saltglasseret skål efter brændingen

Stor anerkendelse

Finn har gennem årene opnået stor anerkendelse og er medlem af foreningen 'Nordsjællandske Keramikere' i hvis udstillinger han deltager. Han er optaget som medlem af organisationen 'Danske Kunsthåndværkere og Designere', hvor han i 2018 fik tildelt prisen 'Håndfuglen' som Årets udstiller på det store kunsthåndværkermarked på Frue Plads. Logoet symboliserer både en fugl og en hånd.

I adskillige år har Finns keramik været repræsenteret på et stort antal gallerier overalt i Danmark.

Han udstiller og sælger således sine værker på en række årlige censurerede kunsthåndværker-

Finn modtog "Håndfuglen" Årets udstillingspris 2018

markeder som 'keramikfestival' i Skælskør, 'Ovnhus Kunsthåndværkermarked' i Nykøbing Sjælland, samt 'Kildemarked' i Tisvildeleje,

Det er endvidere blevet til deltagelse i talrige udstillinger, messer og markeder i de nordiske lande, i Oldenburg og Diessen i Tyskland, i Holland og ikke mindst på den hæderkronede keramikudstilling 'Ceramic Art London'. Kunstmuseet Louisiana har købt en kollektion af Finns værker til salg i museumsbutikken.

Finns serveringsdele til restaurant 'Noma' 2018

Senest har den Michellin stjernede restaurant 'Noma' på Refshaleøen i København fået Finn til at formgive og fremstille et meget stort antal serveringsdele bestående af krus, kander, krukker, tallerkner og skåle til deres nye restaurant, der åbnede i februar 2018.

De store anerkendelser har naturligvis fyldt Finn med glæde og taknemmelighed, hvilket har ansporet og motiveret ham til utrætteligt at fortsætte sin helt unikke produktion af stentøjsværker. Det løber årligt nemt op på ca. 200 store genstande og flere hundrede mindre.

Men som Finn runder af: »Jeg kan slet ikke lade være med at fortsætte. Ideerne trænger sig hele tiden på«.

Kilder

Samtaler med Finn Dam Rasmussen

Finn Dam Rasmussens hjemmeside

Artiklen 'A Contemporary approach to the Vessel' af billedkunstner Eva Müller

Artiklen 'Finn Dam Rasmussen - Working Potter' fra tidsskriftet Ceramics Monthly, USA

Niels Bohr og hesteskoen

– historien om en anekdote

Af Søren Nørby

Det er velkendt, og har været omtalt i flere af Vejby-Tibirke Selskabets årbøger, at Margrethe og Niels Bohr havde sommerhus i Tisvilde Lunde. Den anekdote, der her skal redegøres for, omhandler en hestesko, som Bohrs angiveligt havde hængende over indgangen til deres sommerhus, 'Lynghuset'.

Jeg har kendt anekdoten om Bohr og hesteskoen i mange år. Første gang jeg så den på tryk, var i fysikeren George Gamows bog 'Thirty Years that shook Physics' ¹; senest var det i mindebogen 'Bohr på ny', der udkom i 2013 i anledning af 100-året for Bohrs atommodel. Her genfortalte Niels Bohrs sønnesønner, brødrene Vilhelm og Tomas, den således i kapitlet 'Om farfar' ²:

Over indgangsdøren til Lynghuset hang en hestesko, og efter sigende var der engang en journalist, der spurgte farfar, om professor Niels Bohr virkelig troede på den slags overtro. »Nej, naturligvis ikke«, svarede han, »men jeg har ladet mig fortælle, at den virker, selv om man ikke tror på den!«.

Hesteskoen ved Niels Bohrs sommerhus i Tibirke Lunde

Fysikeren Werner Heisenberg har berettet en anden version

Den finurlige pointe i anekdoten virker meget Bohrsk, og jeg havde ikke stillet spørgsmålstegn ved historiens sandhedsværdi, førend en udredning af et par urigtige Bohr-citater i Kristeligt Dagblad i efteråret 2015 gav mig anledning til at læse den tyske fysiker Werner Heisenbergs erindringsbog fra 1969 ('Der Teil und das Ganze') i den engelske oversættelse 'Physics and Beyond' (1971)³. Der mødte jeg pludselig en lidt anden version af hesteskohistorien, men denne gang gengivet af en person der øjensynligt havde hørt historien fortalt af Niels Bohr selv.

Heisenberg (1901-76), der var meget tæt på Bohr i 20'erne og 30'erne, skriver om en samtale, hvor han orienterede Bohr om en længere diskussion han nogen tid forinden havde haft med sine jævnaldrende fysikervenner under en konference i Bruxelles i 1927. Ifølge Heisenberg afsluttede Bohr samtalen med »en af de historier han gerne fortalte ved den slags lejligheder«:

»I nærheden af vores sommerhus bor der en mand, der over døren til sit hus har anbragt en hestesko, hvilket ifølge gammel folketro skal bringe lykke. Da en bekendt spurgte ham: »Er du virkelig overtroisk? Tror du virkelig, at hesteskoen vil bringe dig lykke?« svarede han: »Selvfølgelig gør jeg ikke det, men man siger jo, at det også hjælper, selv om man ikke tror på det.« (Gengivet fra Mogens Boisens danske oversættelse 'Del og Helhed' fra 1971.)

Ifølge dette havde Heisenberg åbenbart hørt Bohr fortælle, at det var en mand i nærheden af Bohrs sommerhus, der var hovedperson i historien om hesteskoen. Det vakte min nysgerrighed efter, om muligt, at lære de faktiske forhold omkring historien og dens oprindelse at kende.

Da jeg kort inden opdagelsen af varianten i Heisenbergs bog havde korresponderet med Vilhelm Bohr – som jeg kendte fra tidligere – om mit engagement i korrektion af de nævnte 'Bohr-citater' i Kristeligt Dagblad, sendte jeg ham medio december 2015 Heisenbergs udgave af anekdoten, med spørgsmålet om den mon ikke var den originale. Vilhelm troede dog, at hans farfar havde talt om sin egen hestesko, men sendte spørgsmålet videre til Niels Bohr Arkivet, der er beliggende på Niels Bohr Instituttet i København, og hvis formand han er.

Hesteskoen ved naboen William Scharff's indgang

Samtidig begyndte jeg at søge oplysninger på internettet og fandt hurtigt ud af, at der findes mange varianter af historien, både mht. hesteskoens placering og den besøgendes identitet. Spektret varierer fra en klar opfattelse af, at anekdoten er sand ⁴ til at Bohr skulle have fortalt, at det var fysikeren Isaac Newton (1643-1727) der havde en hestesko hængende og leverede den berømte replik! ⁵

Niels Bohr Arkivet overrasker
med uventet dokumentation om anekdoten

Primo januar 2016 modtog jeg fra Vilhelm Bohr det svar, han havde fået fra Arkivet i form af en kopi af en korrespondance fra september

1962 mellem folkemindeforskeren Iørn Piø (Dansk Folkemindesamling) og Niels Bohr. Piø refererer i sit brev til Bohr til »den meget udbredte anekdote, der fortælles om Dem og den hesteko, som De skal have hængende i Deres sommerhus«, og han betoner at »det vil have stor betydning for folkemindeforskningen at få at vide, om anekdoten refererer sig til noget, som De faktisk har sagt, eller om det blot er opspind«. Bohr svarede få dage efter, gennem sin sekretær, at der ikke ligger noget faktisk til grund for anekdoten, at den stammer fra fysikeren George Gamow (1904-68) og oprindelig er ment som en spøg. Svaret slutter: »Professor Bohr har ved flere lejligheder genfortalt denne, og det er formentlig årsagen til den misforståelse, at historien skulle være sand og endda dreje sig om professor Bohr.«

Denne afklaring var vist lige så overraskende for Vilhelm Bohr som for mig. Kort tid efter opdagede jeg, at korrespondancen med Bohr faktisk var blevet publiceret af Piø i sin fulde ordlyd i en bog, han havde fået udgivet i 1973⁶. Senere har han andetsteds yderligere skrevet, at Bohr havde svaret ham, at historien om hesteko var en af hans egne yndlingshistorier, men at han fortalte den om den amerikanske fysiker George Gamow⁷. Piø konkluderer, at efter at Bohr lancerede historien i Danmark, er Gamows navn 'i den danske tradition' blevet udskiftet med Bohrs, 'som jo er nok så kendt herhjemme.' Så vidt jeg kan se, er Piøs oplysning om, at Bohr fortalte historien med Gamow som hovedperson fri fantasi. I Bohrs svar til Piø står der intet om, hvem han fortalte historien om.

Nærmere indkredsning af Bohrs fortælling

Bohrs dementi af hestekoanekdotens sandhedsværdi blev næppe kendt af ret mange, inkl. Bohrs egen familie, via Piøs publikationer. Ejendommeligt nok heller ikke efter at journalisten og forfatteren Niels Blædel havde refereret Piø/Bohr-korrespondancen i sin givetvis langt mere læste Bohr-biografi 'Harmoni og Enhed'⁸. Blædel kunne dog ikke dy sig for i denne forbindelse - »for at vi nu ikke skal føle os alt for sikre på Bohr«, som han skrev - at bringe et tidligt foto af Bohr der sver

brænde sammen med nogle af sine gæsteforskere foran et hjørne af sommerhuset, hvor man ser en hesteko hænge på et træskur ved siden af hovedhuset. Samme foto bragtes i Vejby-Tibirke Selskabets Årbog 1986. Et tilsvarende foto, formentlig taget lidt senere samme dag i 1924, og med et par andre gæsteforskere ved savbukken, bringes hosstående. Måske er det den hesteko, som Vilhelm Bohr i sommeren 2016 fandt i sommerhuset og sendte mig et foto af.

Det er vurderingen på Niels Bohr Arkivet, at henvisningen til Gamow som Bohrs kilde til historien er fuldt pålidelig, og at Heisenbergs beretning, om at Bohr skal have fortalt historien engang sidst i 20'erne, ikke skal tages for pålydende. I forordet til sin bog gør Heisenberg dog også opmærksom på, at de samtaler, han beskriver, er fiktion, og at han netop har valgt den konstruerede samtale som et redskab til at formidle udviklingen inden for atomfysikken, sådan som han oplevede den, i de 50 år han var en del af den. Hans formulering, at hestekohistorien var 'en af de historier' Bohr fortalte som afslutning på længere samtaler, er ikke uforenelig med det faktum, at Bohr først har fortalt lige netop den historie ved en langt senere lejlighed.

Filosoffen David Favrholt, der var en stor kender og beundrer af Bohr, gengav i sin bog 'Filosoffen Niels Bohr'⁹ hestekoanekdoten med

Den 'ægte' hesteko fra Niels Bohrs sommerhus

den kommentar, at han troede, at det nu nok var Bohr selv, der – »i en munter samtale med Gamow« – havde fundet på den berømte afsluttende replik.

Vi ved, at Bohr fortalte historien. Det fremgår dels af svaret til Piø, dels af en udtalelse fra Bohrs søn Ernest (1924–2018). Professor emeritus ved Niels Bohr Institutet og tidligere formand for Niels Bohr Arkivet, Andrew Jackson, har fortalt mig ¹⁰, at han ca. 1999 var på besøg i Tisvilde sammen med forfatteren Michael Frayn og dennes kone, der var i landet i anledning af opførelsen af Frayns skuespil 'Copenhagen' (om et omdiskuteret møde mellem Bohr og Heisenberg i 1941). De blev modtaget og vist rundt af Ernest Bohr. Ifølge Jackson spurgte Frayn Ernest Bohr, om hesteskohistorien var sand, hvortil Ernest diplomatisk svarede: »Father told the story«. Han hverken bekræftede eller benægtede historiens bund i virkeligheden, men han bekræftede, at Bohr fortalte den til andre. Der er for mig ingen tvivl om, at Niels Bohr ikke selv var hovedpersonen i den version han fortalte til andre, så på det punkt vil jeg mene, at Heisenbergs version står til troende. Man behøver da heller ikke at gå længere væk fra Bohrs hus end til nabohuset 'Spaankroen' for at finde en hestesko over indgangsdøren (se foto). 'Spaankroen' var i sin tid Bohrs gode ven maleren William Scharffs sommerhus. Der er i øvrigt heller ikke nogen evidens – hverken på maleri eller fotos – for, at der på noget tidspunkt har hængt en hestesko over indgangsdøren til Bohrs sommerhus. Den hestesko, man ser på de omtalte fotografier fra 1924, er givetvis af ældre dato og overtaget af Bohr, da han købte huset i netop 1924.

Anekdotens fortid i Danmark

Anekdotens udbredelse i Danmark går formentlig tilbage til dens offentliggørelse i Politikenantologien 'Alverdens Anekdoter' (1956) ¹¹, hvor den er gengivet således:

»Ovenover indgangsdøren til Niels Bohrs sommerhus hænger der en hestesko. – En gæst, der undrede sig over at finde dette tegn på overtro ved indgangen til netop Niels Bohrs hus, spurgte professoren:

– Hvordan kan De som naturvidenskabsmand tro på, at en sådan ting bringer lykke?»

– Nåh, jeg tror nu heller ikke på den, svarede Bohr, men jeg har ladet mig fortælle, at den bringer lykke, hvis man ikke tror på den.«

Dette er imidlertid ikke den ældste trykte danske version. Den foreløbig ældste har jeg fundet i bladet 'Danmarksposten' fra juli 1955, og interessant nok med en ordlyd der adskiller sig en hel del fra den sædvanlige:

»Over professor Niels Bohrs dør hænger en hestesko. Fornylig blev den verdensberømte atomekspert spurgt, om han i virkeligheden troede på, at den bragte lykke. »Nej«, sagde Bohr, »selvfølgelig tror jeg ikke på det – men jeg har nu sommetider lagt mærke til, at den virker, selv om man ikke tror på den!« ¹².

En næsten enslydende version blev trykt i Lolland-Falsters Folketidende i august 1956 ¹³. Der er her sandsynligvis tale om en tilbageoversættelse fra engelsk, idet Skibsfederiet J. Lauritzens blad 'Lauritzen News' i marts 1956 bragte anekdoten fra 'Danmarksposten' i engelsk oversættelse. ¹⁴ 'Danmarksposten' blev udgivet af organisationen 'Dansk Samvirke' som et månedsblad for danskere i udlandet og var givetvis medvirkende til anekdotens spredning til udlandet, formentlig via den engelske version i 'Lauritzen News'.

Det er desværre ikke lykkedes at finde en 'rygende hestesko', i form af en præcis kilde til anekdotens oprindelse, som vi kender den; men meget taler for, at den skal findes under et af Bohrs besøg i USA i begyndelsen af 1950'erne. Ifølge Blædels kilder begyndte Bohr da også at fortælle hesteskohistorien, efter at han var returneret fra et besøg i USA engang efter Anden Verdenskrig. Det nærmeste jeg har kunnet komme, med Bohrarkivets hjælp, er en kort brevveksling mellem Bohr og Gamow i november 1954 under et af Bohrs besøg på Princeton University. Gamow havde skrevet til Bohr om sine ideer om mekanismen bag kromosomernes adskillelse under celledeling, hvortil Bohr svarer: »(I) quite see your point, although it will of course demand some inquiry to be sure that it works better than the horse shoe of which you told me

on my last visit to the U.S.A.« Hvor og hvornår Gamow har fortalt hvad om den hestesko, har ikke kunnet dokumenteres.

Hvorom alting er, må man jo også erkende, at en anekdote som denne er et typisk eksempel på en vandreanekdote, der sandsynligvis er opstået flere gange og forskellige steder. Og uanset hvor Bohr havde den fra, og hvordan han selv fortalte den, er den udgave som tillægges Bohr, i den her gengivne version, med til at vise hans store sans for humor og tankevækkende sproglige paradokser. Det er jo ikke for ingenting, at der verserer en anden historie, hvor Bohr bliver spurgt om, hvad der er det modsatte af sandhed og svarede: »Klarhed!«¹⁵

Referencer

1. George Gamow: *'Thirty Years that shook Physics'*, Anchor Books, Doubleday & Company, Inc., New York 1966, s. 57-58. Genfortalt i fri oversættelse af Niels Blædel i hans *Niels Bohr-biografi 'Harmoni og Enhed'*, Udgivet af Carlsbergfondet, Forlaget Rhodos, København 1985, s. 165.
2. Lone Bruun, Finn Aaserud & Helge Kragh (red.): *'Bohr på ny'*, Forlaget Epsilon.dk, København 2013, s. 23.
3. Werner Heisenberg: *'Der Teil und das Ganze – Gespräche im Umkreis der Atomphysik'*, R.Piper & Co. Verlag, München 1969, s. 52. Engelsk udgave (v/ Arnold J. Pomerans): *'Physics and Beyond – Encounters and Conversations'*, Harper & Row, Publishers, Inc., New York 1971, s. 92. Dansk udgave (v/Mogens Boisen): *'Del og Helhed – samtaler i atomfysikens periferi'*, Thaning & Appel, København 1971, s. 98.
4. Claes Kastholm Hansen i Berlingske, den 10. juli 2015, klummen *'groft sagt'* s. 22: *'Niels Bohr havde som bekendt en hestesko hængende over døren til sit sommerhus...'*
5. Denne variant optræder i Jostein Gaarders bog *'Sophie's world – A novel about the history of philosophy'*, Farrar, Strauss and Giroux 1995, s. 283.

Ifølge Gaarder blev Bohr erstattet med Newton, da bogen blev oversat til engelsk. Årsagen var, at da bogen udkom på dansk i 1992, henvendte en dansker sig med en hårdnakket påstand om at det var forkert at tillægge Bohr hesteskoen (s. 380), for Bohr fortalte anekdoten om Newton. Det har ikke været muligt at finde hvem danskeren var, og hvem han henvendte sig til (forlaget, oversætteren eller Gaarder). (Email-korrespondance med Gaarder april 2016).

6. Iørn Piø: *'Den lille overtro – håndbog om hverdagens magi'*, Politikens Forlag, København 1973, s. 90.
7. Iørn Piø: *'Sagn om sandhedskilde'*, Festskrift til K.G. Kaaber, Årbog for Historisk Samfund for Holbæk Amt, Holbæk 1976, s. 152-153.
8. Niels Blædel: *'Harmoni og Enhed – Niels Bohr, en biografi'*, Udgivet af Carlsbergfondet på forlaget Rhodos, København 1985, s. 165-166.
9. David Favrholt: *'Filosoffen Niels Bohr'*, Informations Forlag, København 2009, s. 166; 2017, s. 184.
10. Andrew Jackson, email til forfatteren 22. marts 2018.
11. Henning Fonsmark (red.): *'Alverdens Anekdoter'*, Politikens håndbøger nr. 119, Politikens Forlag, København 1956, s. 248-249.
12. *'Danmarksposten'* var et månedsblad for danskere i udlandet, udgivet af *'Dansk Samvirke'*. Bladet er gået ind og afløst af månedsskriftet *'Danes – Magasinet for Globale Danskere'*, der udgives af foreningen Danes Worldwide.
13. Avisudklip dateret den 31. august 1956. Niels Bohr Arkivet.
14. *'Anecdotes and Sayings - Anécdotas y proverbios'*, J. L. Lauritzen News, March 1956, p. 24. Kopi i Niels Bohr Arkivet.
15. Niels Blædel: *'Harmoni og Enhed'* (ref. nr. 8), p. 159.

Niels Bohr med sønnerne ved Kapers hus i Tibirke Bakker

Den unge Niels Bohr

Addendum om

Bohr-familiens etablering i Tisvilde

I begyndelsen af 1920'erne lejede familien Bohr i et par år sommerhus i 'Bakkerne' (Tibirke Bakker). Først overborgmester i København Ernst Kapers hus på Klammerhøj, nu Klammerhøj nr. 8. Senere arkitekt Mogens Clemmensens noget større hus på det daværende Skovbrynet, nu Skovskellet 8.

Bohrs kom herigennem til at holde så meget af området, at de besluttede sig for, om muligt, at anskaffe et sommerhus dér på egnen. I sin store Bohrbiografi 'Harmoni og Enhed' fortæller Niels Blædel, at Bohr allerede i 1920 havde kig på et husmandshus, der var til salg på Langs Diget i Bakkerne. Ejendommen var dog lidt dyrere, end Bohrs syntes, de kunne magte, fortalte Niels Bohr, da han året efter besøgte den nye ejer, forfatteren Hans Hartvig Seedorff (1892-1986), der samme år havde erhvervet det lille husmandssted for 12.000 kr.

Det hjalp på familiens økonomi, da Bohr i december 1922 fik Nobelprisen i fysik, som – foruden den store anerkendelse af hans banebrydende opdagelser inden for atomfysikken – bestod af en guldmedalje og godt 122.000 svenske kroner (sv.t. godt 3 mio. svenske nutidskroner). I 1924 købte Bohrs så 'Lynghuset' i Tisvilde Lunde. Huset var blevet sat til salg, efter at ejeren, den legendariske baronesse Rigmor Stampe, var død året forinden.

Rigmor Stampe (1850-1923) havde været gift med den kendte komponist, pianist m.m. Victor Bendix (1851-1926), i lige godt 25 år,

Nobelpristager Niels Bohr i naturhaven i Tibirke Lunde

døde, var det en stor sorg for os. Lynghuset gled ud af vor verden, og vi kunne ikke ane, at det skulle få beboere, som vi kunne knyttes til i et livsvarigt venskab.«

da de i 1905 blev skilt, og Victor Bendix fraflyttede 'Lynghuset', som derefter var Rigmor Stampes sommerbolig til hendes død. Den vej 'Lynghuset' ligger på, blev senere opkaldt efter Rigmor Stampe, og 'Lynghuset' har nu adressen Rigmor Stampes Vej 15.

Ifølge Blædel ('Harmoni og Enhed', p. 13) fandt William Scharff huset til Bohr, men dette modsiges af Scharffs egen fortælling i det erindringsessay han skrev i anledning af Bohrs 70-års fødselsdag i 1955, jf. mindebogen fra 1964. Her fortæller Scharff: »En nærmere kontakt med Margrethe og dig opstod først, da I for godt 30 år siden købte Lynghuset, da vi i et par år boede i Italien. Lynghuset var dengang for os ét med Rigmor Stampe, som, da vi havde købt Spånekrogen i 1918, blev vor gode vejleder og veninde. Da hun

Kilder

Hans Bohr: 'Tisvildelunde og Lynghuset', Vejby-Tibirke Selskabets årbog 1986, s. 3-12.

Niels Blædel: 'Harmoni og Enhed - Niels Bohr, en biografi', udgivet af Carlsbergfondet på forlaget Rhodos, København 1985, p. 9-12.

Thorkel Dahl: 'Huse i Tibirke Bakker', Kunstakademiets Arkitektskoles Forlag, 2010.

Ida Dybdal: 'Rigmor Stampe & Victor Bendix - og deres sommerboliger i Tisvilde Lunde', Vejby-Tibirke Selskabets årbog 2008, s. 7-25.

Minna Holch: 'Omkring Hans Hartvig Seedorff, Spindevinde og Huset i Tibirke Bakker', Vejby-Tibirke Selskabets Årbog 1986, p. 2-29.

William Scharff: 'Minder fra Tisvilde' i Stefan Rozental (red.): 'Niels Bohr - Hans liv og virke fortalt af en kreds af venner og medarbejdere', København 1964, pp. 306-310.

https://www.nobelprize.org/uploads/2018/06/prize_amounts_18.pdf

Seniorarkivar Felicity Pors, Niels Bohr Arkivet, takkes for stor hjælp og interesse - samt tålmodighed - ved udredningen af hestesko-anekdotens baggrund. Jeg takker også Vilhelm Bohr for kommentarer samt hesteskofoto, ligesom Arkivet takkes for at have stillet fotografier til rådighed.

Velkomsttale – Livet i Lundene

Tisvilde 18. august 2018

Af Lise Warburg

Hjertelig velkommen til Ijer alle sammen fordi I er kommet forbi i dag for at hjælpe os med at fejre 100'året for de moderne maleres ankomst hertil. Det kan være en god anledning at fejre – nu hvor huset her tilmed har været i samme families eje i alle 100 år. Jeg håber, vi får nogle hyggelige timer sammen.

Lise Warburg. Foto: Søren Møller Kristensen

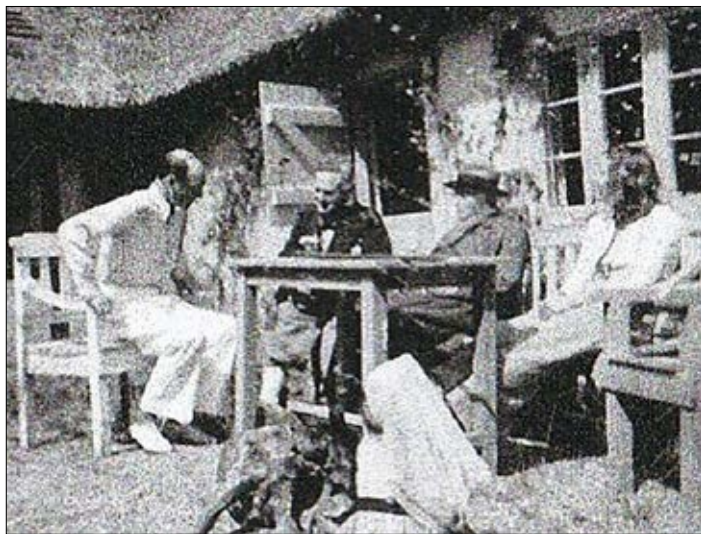

Lise Warburg fortæller om Lundene den 18. 8. 2018. Foto: Emmerik Warburg

Formålet med denne '100-års fødselsdag' er også at lære hinanden lidt at kende. Flere har nemlig beklaget, at de ikke kender 'Nogen' her i Lundene, selvom de har boet her i mange år. Andre har udtrykt ønske om at høre lidt historier om Lundene. Her vil jeg vil dog kun give en meget generel oversigt over Lundene, hvor vejene dengang ikke havde navne:

Den lange, lave sandbakke, der strækker sig mellem Victor Bendix' vej og mosen med åen for enden af Haagen-Müllers vej, som afgrænser Lundene, var hede, dækket med lyng, gule, duftende evighedsblomster, mange hugorme, men ingen myg. I Lundene var der endnu i min barndom kun eet eneste træ: en stor poppel på det nuværende hjørne af Brøndgraverens vej og Rigmor Stampes vej. Men her var masser af blæst. Derfor var her også en mølle – deraf det senere navn: Møllevej.

Lundenes små og få stråtekte huse klyngede sig omkring møllen som husene om en landsbykirke. De havde kørselsret til skoven, hvor de hentede træ til møllen. Det var stort set deres livsgrundlag. Dvs. som vognmænd – med hestevogn altså.

Carl Jensen, William Scharff, Julius og Inger Paulsen og Lise Warburg som brud. Foto: Privat

Lundene

Hvordan kunne det hedde Lundene, når her ingen træer var? Det har jeg tænkt meget over både som barn og voksen.

På gammelt dansk er en lund et område afgrænset af diger. Tisvilde- og Tibirke Lunde, der netop er afgrænset af diger (ind mod Hegnet) var derfor de to små landsbyer: Tisvilde og Tibirkes fjernområder

– overdrev eller fællede om man vil – og her gik deres græssende får. Grænsen mellem de to områder: Tisvilde og Tibirke går stadig igennem vores atelier.

Malerne

I 1918 slog de tre malere: William Scharff og Carl Jensen på 30 år og den 60-årige Julius Paulsen sig ned her i hver sit faldefærdige 'bondehus' i det forblæste og afsides liggende Tisvilde- og Tibirke- Lunde. Hvordan fandt malerne på at komme herop i Lundene?

Drivende skyer, en vid horisont over det nøgne land med det rene, stærke lys lokkede.

Her havde dansk landskabsmaleri taget sin begyndelse med P. C. Skovgaard, Johan Thomas Lundbye og Jørgen Sonne.

Længere ovre mod Arresø residerede de ældre og mere 'gammeldags' malere: Kristian Møhl (søn af præsten i Ramløse) Herman Vedel og Cesar Kunvald samt digterne Hans Hartvig Seedorff Pedersen (Nordens digterkonge), Ludvig Holstein og Joh. V. Jensen, der har digtet så smukt om vores egn:

Carl Jensen: Selvportræt. 1908.

Tilhører Lise Warburg. Foto: Chr. Friis

Herman Vedels hus i Tibirke Bakkker. Gammelt postkort.

Johannes V. Jensens digt:

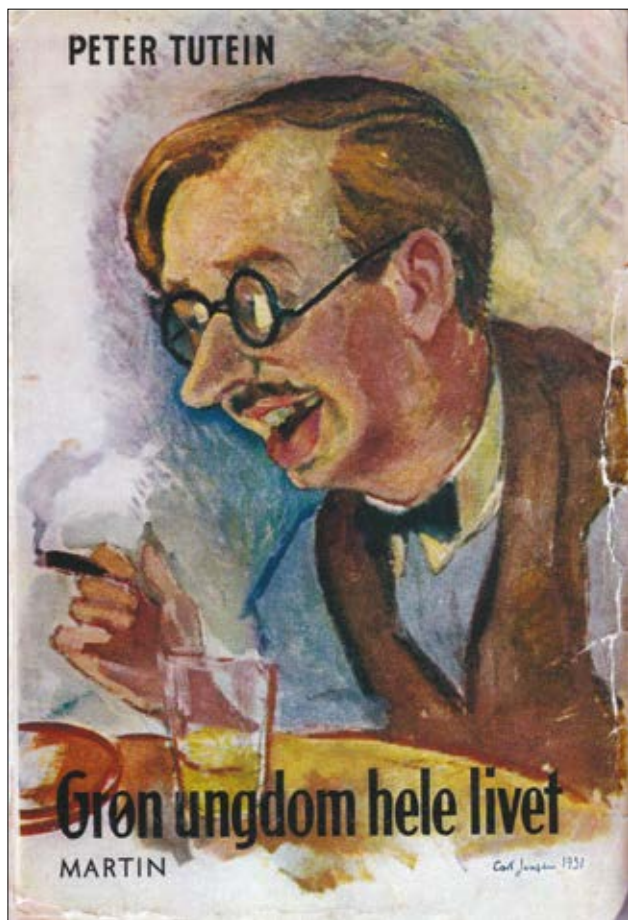
*»Der driver høduft med krydret vind,
igennem engen en å sig slynger,
og lærken ringer skærsommer ind,
mens vilde blomster i grøften gynger.
Gravhøje kroner det grønne land,
hvor skønt fortoner sig sø og strand«*

Julius Paulsens hus i Lundene. Foto: Niels Richter-Friis.

Julius Paulsen (f. 1860 min morfar) var kommet i Tisvilde allerede i 1880'erne sammen med maleren Viggo Johansen. Julius Paulsen havde i flere år gennemrejst Nordsjælland og malet mange billeder herfra.

I Tisvilde havde han endog set de syge ligge på Helenes grav Sankt Hans nat i håb om helbredelse. Deres krykker på kirkens loft vidnede om et heldigt udfald – lige til Nationalmuseets renovering af Tibirke kirke i 1930'erne smed krykkerne ud.

Bogomslag af Carl Jensen: Forfatteren Peter Tutein. 1931. Foto: Chr. Friis

William Scharff (f. 1886), havde boet hos sine morforældre på Haarlandsgaarden ved Godhavn fra han var 8 til han var 12 år, hvor han to gange om ugen gik i den stråtekte skole nede i Tisvilde by. De øvrige dage var han hyrde i Ellemosen sammen med de andre børn.

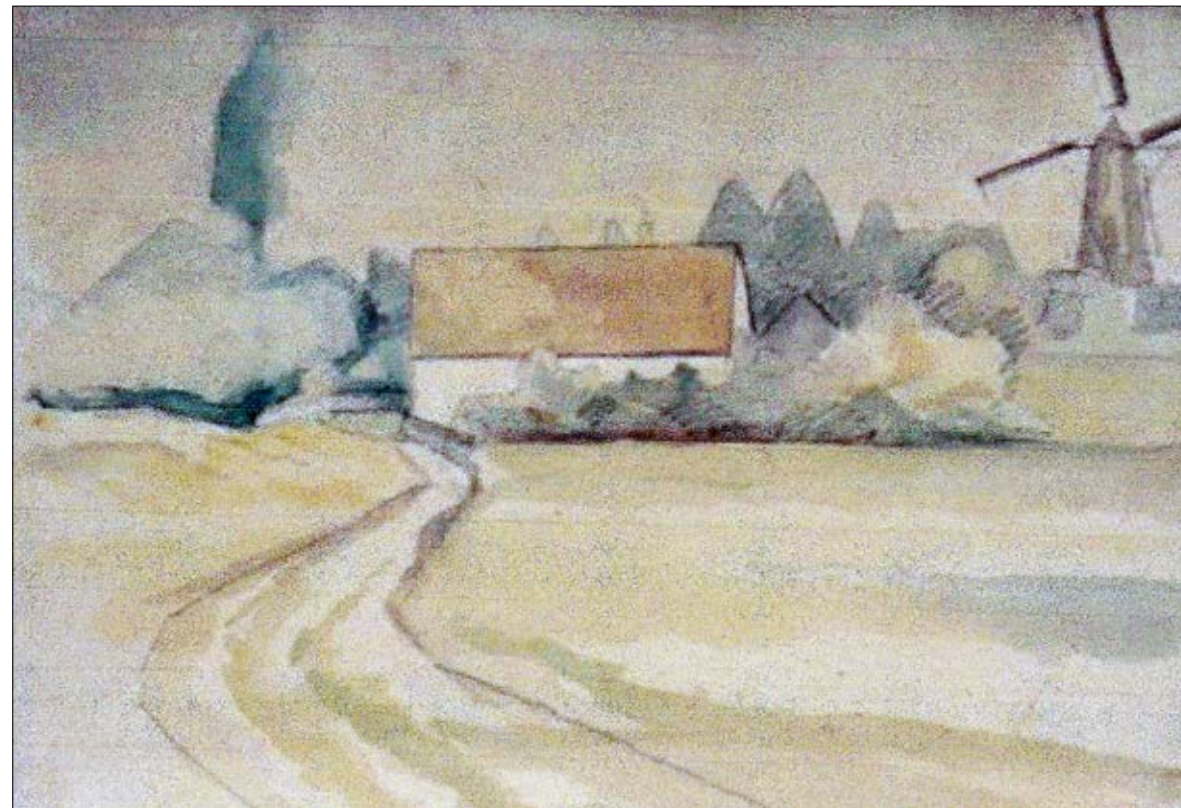
Som voksen higede han tilbage til den naturskønne og ensomme egn, hvor han som dreng havde set både Albert Gottschalk og Julius Paulsen male ude i naturen.

Da William Scharff og Julius Paulsen købte deres huse, var de betegnet 'fiskerhuse' – selv om de ligger langt fra vandet. De havde store grunde. Julius Paulsen havde 10 td. land, der strakte sig fra den lille kedelmose og den nuværende Julius Paulsens vej til Tisvilde Lunde vej (jf. hele Lyngvejen) plus en strandgrund med et bådhus ved Godhavn.

Det hus lånte forfatteren Peter Tutein (Danmarks Hemmingway) og her skrev han selvbiografien: 'Sin egen Fjende'.

William Scharff havde omkring 5 td. land langs Hegnet.

Huset var i en forfærdelig tilstand, da han købte det. Det manglende loft var dækket med lagner, der gyngede, når rotterne sprang omkring

William Scharff: Carl Jensens hus og Lundenes skovmølle. Foto: Chr. Friis

på dem. Komfuret, som det unge par havde glædet sig over ved præsentationen, var fjernet osv. osv.

Med stor møje og års arbejde blev huset efterhånden bragt i orden og kort før 1930, da Scharff fik den store udsmykningsopgave til herregården Bjersjöholm i Skåne, blev det nye atelier bygget til. Det gav mulighed for de store udsmykningsopgaver, som Scharff fra nu af helligede sig bl.a. udsmykningen af festsalen på 'Studentergården' på Tagensvej.

Med sig til Tisvilde havde Scharff sin ven Carl Jensen, (f. 1887, min far). De havde truffet hinanden, da Carl Jensen sammen med male-

William Scharff. Carl Jensen. 1912 Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg Slot.

ren Aksel Jørgensen havde iværksat det i dag så eftertragtede satiriske kunstblad 'Gnisten' (1907-08). Da det holdt op indkaldte de unge malervenner fra Zahrtmanns skole til den første udstilling af moderne dansk kunst: 'De Tretten', 1910.

Men Carl Jensen, der på Scharffs udtrykkelige ønske skulle være hans nabo, måtte derfor købe nabohuset, der var beboet af en gammel mand, Las Lorens. For at Carl Jensen kunne få lov til at købe huset blev aftalen, at Las Lorens skulle blive boende i huset endnu nogle år, indtil han kunne komme ned i byen til sin familie eller på plejehjem.

Der var kun det lille stykke jord lige her omkring huset, og Carl Jensen måtte efter megen parlamentering købe sig til endnu en strimmel – mod en kasse øl. Grunden

grænsede op til møllen, og Carl Jensen har både tegnet og malet den gamle møller – der hænger et tegnet portræt af ham her i huset. Dertil skabte Carl Jensen mange billeder især akvareller af møllen set her fra haven.

Møllen blev efter få år solgt til komponisten Jacob Gade – og netop her i Tisvilde Lunde skabte han i 1925 sin berømte 'Tango Jalousie' over

et jalousiedrama i Vejby, som han netop havde læst om i den lokale avis. Det berørte ham så dybt, at han på en time eller to – næsten som i trance – komponerede sin inciterende melodi. Da den var færdig, kom han springende herover gennem haven med sin violin til min far, imedens han råbte: »NU HAR JEG DEN«:

Og så spillede han Tango Jalousie her i atelieret for min far som DEN FØRSTE.

Og far måtte give Gade ret: han HAVDE den virkelig.

Men der gik alligevel mange år, før den blev verdensberømt. Det skete først efter Anden Verdenskrig. Nu spilles den hvert minut et eller andet sted over hele kloden, og de mange penge, der kommer ind, går til legater til unge talentfulde komponister.

I Lundene kom der nu flere malere til og det fælles samlingspunkt var og blev fransk kunst:

Axel Ulmer, Victor Haagen-Müller (søn af præsten Vejby) og gift med malerinden Marie Haagen-Müller samt den svenske maler Gunnar Zilo, der var gift med Julius Paulsens ældste datter Merete (min mor).

Herman Vedel: Portræt af komponisten Victor Bendix. Vejby-Tibirke Selskabet. Foto: Chr. Friis

Carl Jensen: Komponisten Knudaage Riisager / CJ. 1956. Foto: Chr. Friis

Forfatterinden Rigmor Stampe (der har skrevet om H.C. Andersen, jf. også Nysø og Thorvaldsen) og som giftede sig med komponisten Victor Bendix, købte 'Lynghuset', nu for enden af Rigor Stampes vej.

Efter hendes død 1923 blev det købt af Niels Bohr. Malerinden Asta Krohn (en kusine til Niels Bohr) byggede i 1930-31 det meget karakteristiske funkishus imellem Lyngvejen og Doktorstien, et af de allerførste funkishuse i Danmark. Hubert Paulsen, søn af Julius Paulsen, var dets arkitekt. Efter det fulgte Hubert Paulsen op med billedhuggeren Hugo Liisbergs store atelier. Liisberg var gift med Inger, Julius Paulsens anden datter, der også var maler. Man kan stadig kende deres huse på de store ateliervinduer.

Men der kom mange flere kunstnere til, der nu er borte. Bl.a. komponisten Knudaage Riisager i 1934 og hans kone malerinden Aase Riisager, som der er en udstilling af lige nu i Ramløse Sognelænge. Hun havde ligesom Marie Haagen-Müller og William Scharff gået på Araujos malerskole i Paris.

Bakkerne

I 1916 havde Arkitekteleverne på Kunstakademiet lavet et projekt over emnet: 'En rigmands hus i et naturskønt område'.

Som eksempel valgte man Flyvesandsbakkerne ved Tisvilde. Projektet med enkelte, meget store naturgrunde blev foregangsidé for en ny form for fredning, der også kom til at præge Bakkerne som arkitekternes og 'de riges' sommerland og feriested med skrappe restriktioner: Intet hegn eller beplantning på række mellem grundene, ingen flagstænger og ingen hvide havemøbler.

Lundene blev ikke et ferieområde som Tibirke Bakker, men et arbejdsområde, og det gav en helt anden hyggelig og usnobbet stemning. Efterhånden flyttede malernes vennekreds også ind i Lundene, men selvom alle kendte hinanden som én stor fammlie, var der dyb respekt omkring arbejdstiden for de enkelte kunstnere. Man passede nøje på ikke at forstyrre.

Kubismen

Her i atelieret skabte Carl Jensen mellem 1918-1920 sine helt suvæne kubistiske billeder, som vi kunne vise en lille smagsprøve på under udstillingen i Ramløse Sognelænge sidste sommer. Seks af disse tidlige danske, kubistiske billeder ejes i dag af Vejle Kunstmuseum – museet siger selv otte – der i øvrigt har en stor, meget fin samling af dansk modernistisk kunst fra perioden bl.a. af Olaf Rude og William Scharff.

Men i 1918 var de kubistiske billeder usælgelige. Hverken tidens kunstkritikere eller deres publikum forstod et muk af den nye kunst. Og

Carl Jensen: Selvoportræt – nu som bladtegner ca. 1920. Foto: Chr. Friis

Carl Jensen: To mænd på café. 1918. Vejby-Tibirke Selskabet. Foto: Chr. Friis

efter to år i Tisvilde Lunde måtte Carl Jensen flytte til København, hvor han blev tegner på POLITIKEN.

De kubistiske billeder blev hængende her i huset. Jeg elskede dem, og i hele min tidlige barndom var det en evig fryd at gense dem, når vi kom herop i ferierne.

Men pludselig, da vi kom herop, havde der været indbrud og gulvene var oversået med afbrændte tændstikker. Da turde mine forældre ikke

have de unikke, gamle billeder hængende mere i det stråtækte hus. De blev alle bragt til København – med én undtagelse:

'Den store Komposition' på 1, 88 x 2,24,5 cm.

Den var for stor, den fyldte fra gulv til loft og måtte blive stående i huset, hvor den var udsat for fugt og stærke temperatursvingninger.

Carl Jensen. Den store komposition. (1.88 x 2.24,5 cm) 1918. Vejle Kunstmuseum

I 2001 'opdagede' museumsinspektør Signe Jacobsen fra Vejle Kunstmuseum billedet ved et besøg her i atelieret og erhvervede det omgående til museet.

Det viste sig, at det var det eneste billede, der havde overlevet i hel tilstand fra den forkætrede Efterårsudstilling 1918, der med sin modernisme havde sat kunstverdenen på den anden ende. (Jf. dysmorfisme-debatten, der strakte sig over flere år. Dysmorfisme, vanskabthed).

Billedet blev restaureret for en formue og var derefter centrum i en fornem udstilling af Carl Jensens gamle kubistiske billeder.

Anden Verdenskrig

Anden verdenskrig (1939–45) blev det afgørende vendepunkt for Tisvilde. Tyskerne indførte bevægelsesbegrænsning på 60 km, hvorefter man skulle visiteres for at komme videre. Tisvilde lå præcis 60 km fra København. Grundspekulantfirmaet Lønborg og Waagensen købte Stuebjerggaards store marker op og udstykkede dem til små sommerhusgrunde. På få år var Tisvilde igen fuldstændig forandret.

Luftalarm

Jeg husker ikke, hvordan vi opdagede, når der var luftalarm heroppe. Men om morgenen dagen efter var lyngmarkerne dækkede med aluminiums strimler, som englænderne havde kastet ned, for at tyskerne med deres projektører ikke skulle kunne se de faldskærmstropper, der blev landsat.

En af disse faldskærmstropper havde billedhuggeren Hugo Liisberg og hans kone Inger boende sammen med en illegal politibetjent. Tyskerne tog jo også politiet og sendte det i koncentrationslejre.

Frederik Poulsen, der var direktør for Glyptoteket, og som også havde sommerhus i Lundene (Vinkelvej) havde ikke radio i huset dengang. Men da han ville høre BBCs nyheder fra London, kom han farende ind i stuen hos Liisbergs altid i sidste øjeblik, kastede sig ned i Ingers ellers meget private lænestol og skruede fuldt op for radioen – han var nemlig temmelig døv.

Det var bare ikke så heldigt for englænderen og politibetjenten, der jo var 'under jorden'. For der var også tyskervenlige mennesker i Tisvilde.

Jeg forstod ikke helt dengang, hvordan de kunne være 'under jorden', når de boede oppe på loftet hos Liisbergs.

Om sommeren under krigen fløj tyskerne så lavt over klitterne, at de næsten strejfede marehalmen for at kigge på pigerne, der solbadede. Tyskerne byggede også et udsigtstårn ved Øllekollegaard ved Godhavn (nu brændt), og herfra holdt de øje ud over vandet. Vi fulgte dem, når vi badede ved skrænten ved Godhavn, som man gik sidelæns ned ad – ligesom i rigtige bjerge (der var ingen trapper dengang). Her badede drengene fra Godhavn – til min store undren: altid NØGNE.

Et 'bygningsværk', der måske har undret mange i dag, er den store murstensmur på Tisvildelunde vej.

Muren vakte grænseløs forargelse, da den blev bygget under krigen – af Predbjørn, der altid var omgivet af en flok bidske hunde. Han var værnemager (tyskervenerlig), og det var grunden til, at han – ene af alle – kunne skaffe sig de eftertragtede mursten og bygge den overflødige mur som en ren magtdemonstration.

Predbjørn ejede de store bakker og marker overfor Pyramiden med udsigt mod Vejby, som det for en dels vedkommende i et 'lyst øjeblik' lykkedes sognerådet at få ham til at frede.

Om Tisvilde- og Tibirke by

Det første der mødte én, når man stod af toget ved Godhavn, var en kæmpestor mødding af komøg – og føj hvor den stank. Den lå lige for, hvor der i dag er en lille parkeringplads.

Tisvilde by var dengang en rigtig lille by med smedje og kro, to skomagere og flere slags dagligvare butikker.

På venstre hånd fra Godhavn station lå først en lille manufakturhandel, så kom baker Larsen med det uundværlige landbrød. Efter baker Larsen lå købmand Andersson. Til højre i hans butik var der købmandsvarer, kolonial og grønt, til venstre var der slagtervarer. Hos Andersson gik man ind og bestilte sine varer. Når man så var nået frem til sit hus, kom

Købmand Klint i Tibirke. Gammelt postkort.

svigersønnen Gustav op med det hele i sin bil. Se det var tider. Ellers kørte han taxa.

Efter et lille stykke vej med 'ingenting' ligesom i dag, lå Fogedgården på højre side som en slags museum. Det er nu brændt. Her havde Chri-

stian d. Fjerde af og til boet i sommerresidens. Det kunne også beboes af andre, når kongen ikke var på besøg. Kongen fik bragt helbredende vand fra Sankt Helene kilde. Overfor Fogedgården stod byens pengebøsse (den findes endnu). Efter Fogedgården fulgte Slagtergården – en rigtig slagtergård, hvor man slagtede. Overfor den lå 'De Gamles Hjem' lige midt i byen, så de gamle kunne sidde på bænken udenfor og følge med i byens liv. Overfor de Gamles Hjem lå der endnu en købmandsforretning. Så fulgte den stråtekte skole – jeg tror lærerinden dengang hed frk. Moe og lidt længere fremme mod Kastanjealleen lå der endnu et brødsalg på venstre side, så vidt jeg husker fra bager Spiegelhauer i Lejet (muligvis fra bager Smidt i Helsingør). Men det var i de senere år.

Tibirke by var derimod ikke nogen rigtig by. Her var kun én eneste købmandsbutik, der lå på Bækkebro. I dag er der en forretning med blomster, møbler og brugskunst, der hedder 'Esthers garage'. Men den tidligere købmand havde både en benzintank og en telefonkiosk. Dengang var det ikke almindeligt med privat telefon i sommerhusene.

Samt i min barndom: Fru Klint: købmandens kone. Fru Klint var intet mindre end et unikum. Hun så ALT, hørte ALT og vidste ALT. Hun er beskrevet af forfatteren Anders Bodelsen i romanen STRAUSS:

»Da han har klædt sig ud for at myrde Strauss og skal stå sin prøve som 'ugenkendelig', går han ned til fru Klint. Hvis HUN ikke kan genkende ham, har han bestået.

Han bestod (side 130).«

Tibirke by har ellers kun gadekæret, hvor maleren Hans Broge boede, og kirken at byde på.

Lundene nu

I årene omkring 1960'erne døde de først tilkomne kunstnere. Grundene blev delt imellem børnene, og efterhånden døde også børnene. Grundene blev yderligere formindsket til børnebørnene og til sidst solgt.

I dag kender ingen eller kun få 'lundboerer' hinanden. Det er – som jeg sagde i indledningen – derfor også meningen med denne 100'årsfejring, at vi må lære hinanden lidt nærmere at kende.

Efterskrift

*Velkomsttalen blev afholdt d. 18. august 2018 i Lise Warburgs have på Tisvilde Lundevej, hvor ca. 100 interesserede deltagere mødte frem. Anledningen til arrangementet var en markering af, at det nu var 100 år siden, at de første moderne, danske malere ankom til Tibirke Lunde,
(Tilføjet af Chr. Friis, V-T S)*

Der lå en lejr i Karsemose

Af Niels Jørgen Larsen

I år er det 300 år siden, svenske krigsfanger blev færdige med at grave kanalen fra Arresø mod Kattegat og dermed skabte grundlaget for de fabriksanlæg, der blev til produktion af kanoner og krudt og industribyen Frederiksværk.

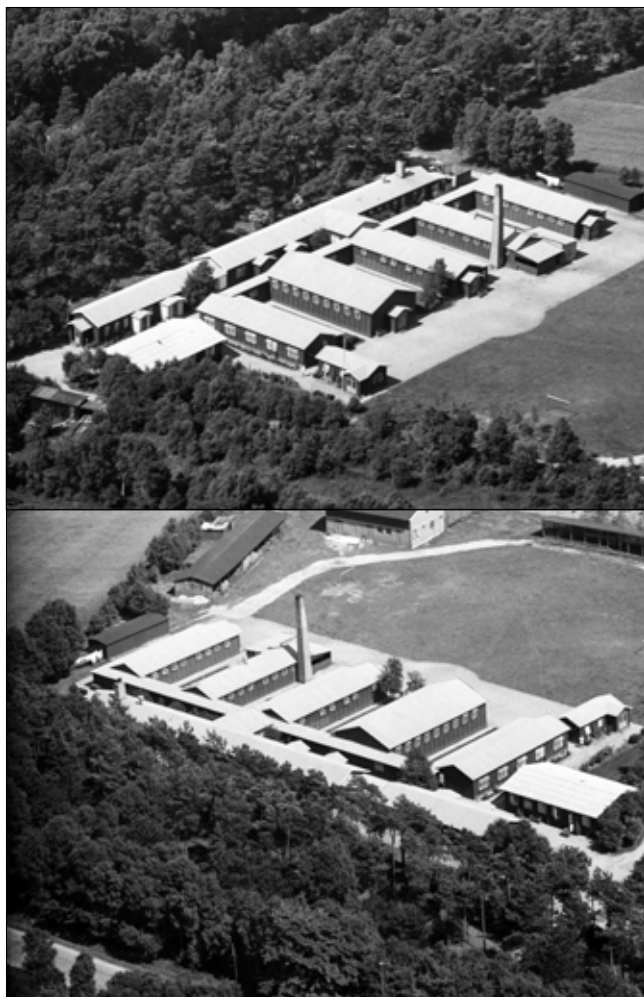
Området har lige siden været præget af først krigsproduktion og siden uddannelse af militærpersonel. Allerede i første halvdel af 1800-tallet arbejde Raketkorpset i Arresødal på at udvikle krigsraketter – en tid med oberst Joachim Theodor Lundbye, far til kunstmaleren Johan Thomas Lundbye, som chef.

Melbylejren eksisterede i 100 år som militærlejr, 1903–2003. Lynæs Fort blev opført i forbindelse med Første Verdenskrig. Arresødallejren blev efter Anden Verdenskrig eksercerskole for Søværnet, til man i 1958 flyttede til Auderød.

Melby, Lynæs, Arresødal og Auderød. Mindre kendt er en femte lejr i området: Karsemoselejren. Modsat de andre var denne lejr inidertid ikke fra start tiltænkt militære formål. Karsemoselejren fik en omskiftelig tilværelse og dramatisk historie, men i dag er det de færreste, der kender til lejrens eksistens og beliggenhed. For at tage det sidste først: Lejren lå på »Sandet«, tæt ved Sandkroen og den velkendte købmandsbutik. På en sidevej til Helsingvej, Skovtoften, finder man en indkørsel, afmærket af Naturstyrelsen. Bag denne er resterne af et asfalteret areal og bagved et større engområde.

Eneste liv på stedet er en række bistader, som en lokal biavl har opstillet efter aftale med skovens folk. Anderledes drama var her en augustnat i 1970. Den røde hane galede, da den daværende lejr brændte ned på to timer. For aldrig at blive genopbygget.

På det tidspunkt husede Karsemoselejren militærnægtere. Tidligere hørte den under Civilforsvaret. Under besættelsen var lejren hjemsted

Luftfoto af Karsemoselejren, 1949.

for det berygtede Schalburgkorps. Efter krigen boede her en periode flygtningebørn, ligesom den blev ferielejr for københavnerbørn, inden Gabriel Jensens Ferieudflugter erhvervede den nedlagte skole i Unnerup ved Vejby og oprettede lejr her.

For at finde frem til Karsemoselejrens oprindelige oprettelse og første anvendelse, har denne artikels forfatter søgt assistance hos tidligere redaktør for Frederiksværkegnens Historiske Foreningsblad 'Prøven', Jørgen Tved, der har gravet i arkiverne.

Arbejdslejr

Karsemoselejren har også mere officielt heddet Asserbolejren. Jørgen Tved har i årsskriftet 'Historiske Meddelelser om København for 1980' fundet en længere artikel af Hans Sode-Madsen, som kaster lidt lys over lejrens historie. Artiklen begynder således: »Onsdag d.

4. december 1935 var der møder i borgerrepræsentationen og magistratens fællesudvalg til Socialreformens gennemførelse. På dagsorden stod et socialdemokratisk forslag om, at oprette en baraklejr i Tisvilde-

Asserbo statsplantage for omkring 100 unge arbejdsløse i alderen 18-22 år.«

Socialreformen betød bl.a., at der kunne gives statstilskud til forskellige foranstaltninger rettet mod unge arbejdsløse. Dem var der som bekendt mange af i 1930'erne, særligt i København. Det fortælles, at en ugeløn da var på ca. 75. kr. for en faglært og 62 kr. for en ufaglært, og at understøttelsen for de, der var medlem af en arbejdsløshedskasse, var på 28. kr. om ugen, mens socialunderstøttelsen for unge ugifte var på ca. 7. kr. om ugen.

Københavns Kommune besluttede at oprette Karsemoselejren, hvor de unge dels skulle gøre fysisk arbejde og dels have teoretisk undervisning. Det fysiske arbejde bestod af rensning og ophugning af brandlinier, gravning af grøfter, anlæggelse af gang- og cykelstier, hugning af udgået træ til eget forbrug, samt - efter forhandling med Nationalmuseet - udgravning og retableringsarbejde omkring slotsruinen.

Efter planen skulle der i første omgang bygges otte transportable træbarakker beregnet for 100 mand, køkken, gymnastiksal og prøverum. Arbejdet på de første barakker gik igang i februar 1936.

Undervisning og politik

Ugentlige rapporter giver en meget detaljeret beskrivelse af livet i lejren, med alle de vanskeligheder, der naturligvis måtte opstå, når en lejr skulle opbygges fra bar grund.

Ved gennemgang af de ugentlige rapporter kan man læse, at antallet af unge har svinget fra uge til uge. Det højeste tal er 90, det mindste 35. Eleverne skulle arbejde ca. fire timer om dagen og så undervises i andre fire timer. Det var dansk, regning, samfundsfag og man kan se, at der også blev undervist i engelsk, litteratur og historie. Om aftenen var der ofte foredrag og underholdning af forskellig art, som enten lærerne eller eleverne selv stod for. Og der var tid til mange politiske diskussioner om bl.a. Hitlers Tyskland og Den Spanske Borgerkrig.

I sommerperioden var lejren lukket og overtaget af københavnske børneinstitutioner.

Kai Henning Bothildsen Nielsen og en anden Schalburgkorpsmand

Schalburgfolk

Asserbolejren virkede på samme måde op til besættelsen. Jørgen Tved har ikke kunnet finde en dato for, hvornår driften som arbejdslejr ophørte.

I april 1943 blev Schalburgkorpset oprettet, og Asserbolejren blev nu uddannelseslejr for korpset. Schalburgfolkene huserede på egnen og i Frederiksværk, hvor de bl.a. var årsag til en ildkamp under urolighederne i august 1943.

- Ifølge den gamle modstandsmand Jørgen Bendixen havde den gruppe, han var leder af, forberedt et angreb på lejren. Man havde fundet telefonkabler, som førte ind og ud, og man havde fundet de bedste placeringer for maskingevær, men pludselig forlod Schalburgfolkene lejren, så den stod tom til kort efter befrielsen i maj 1945, fortæller Jørgen Tved.

I stedet kom modstandsfolkene i aktion ikke så langt fra i samme maj-dage, da man med støtte af kampvognen V3, fremstillet i hemmelighed i Frederiksværk, overmandede man den berygtede Lorentzenbande i et sommerhus i Asserbo.

Flygtningebørn

Efter krigen vendte de københavnske børn tilbage til Karsemoselejren. Således skrev Frederiksborg Amts Avis i 1947 at 600 københavnske børnehavnebørn i alderen 2-6 skulle på koloni i løbet af sommeren. Hvert ophold strakte sig over tre uger.

- Lejren blev også brugt til andre formål. Jeg har f.eks. været til foredrag en gang omkring 1948, hvor en DKP-afdeling fra København havde lejet den til sommerlejr, husker Jørgen Tved.

Røde Kors/Red Barnet tog siden over og brugte stedet som rekreati-onslejr for især forældreløse polske børn.

I 1950 modtog Red Barnet et stort antal tyske flygtningebørn. 60 invalide børn opholdt sig dette år i et par måneder i Karsemose. I samme periode blev lejren benyttet af Gabriel Jensens Ferieudflugter til sommerlejr, indtil Civilforsvaret overtog lejren og de københavnske børn i stedet tog til Unnerup om sommeren.

CF'ere tog over

Civilforsvarskorpset brugte lejren som uddannelseslejr. Pensioneret tømrer Palle Sørensen, der stadig bor i området, husker, hvordan han som barn i 1950'erne legede på området, hvor der også var en fodboldbane inde bag bygningerne, som lå næsten helt ud til Hel-singevejen.

CF-mandskabet optrænes. År 1966. Foto Jørgen Rubæk Hansen, Frederiksborg Amts Avis

Karsemoselejrens samlede CF-mandskab. År 1966.

Foto: Jørgen Rubæk Hansen, Frederiksborg Amts Avis

- Det var et tilholdssted for os. Der var bl.a. sankthansbål i lejren, og vi så, hvordan CF'erne sprøjtede med vandslanger og havde forskellige konkurrencer, fortæller Palle Sørensen, der også husker at CF-kasernen var til nytte ved brande i området, bl.a. i Tisvilde Hegn.

Sådan fungerede lejren som CF-kaserne i februar 1968, da Frederiksborg Amts Avis i en reportage kunne berette, at de unge CF'ere på stedet kedede sig bravt:

-Her sker ikke rigtigt noget i området. Det ville være så dejligt, hvis her var jazzclub, teater, dansesteder og lignende. Her er kønt, men dødt, lød det.

Om det var inspireret af den artikel, at Hillerød Jazzklub begyndte at lave sommerarrangementer på den nærliggende Sandkroen vides ikke!

Branden

Der skulle ikke gå lang tid før Karsemoselejren blev omdannet til militærnægterlejr, men det kom ikke til at vare længe.

Den 18. august 1970 kunne man over alle otte spalter på forsiden af Frederiksborg Amts Avis læse: »Karsemoselejren er en rygende ruin«. Lejren nedbrændte ifølge avisen på to timer, brandskaderne blev anslået til mellem 2,5 og 3 mio. kr. Brandårsagen uopklaret.

15 militærnægtere, der havde været tilstede i lejren, blev afhørt. Det bragte ikke klarhed om årsagen til den voldsomme brand. Militærnægterne kunne til avisen berette, at de var blevet hånet og chikaneret under og efter branden af den lokale befolkning, som var overbevist om, at branden var påsat. Det var der dog ingen beviser for, og avisen skrev at den kunne være opstået i installationerne, og at branden havde kunnet brede sig meget hurtigt mellem træbarakkerne.

Militærnægterne måtte springe ud af vinduerne under branden. Brandvæsen og Falck-Zonen fra hele Nordsjælland blev tilkaldt for at deltage i slukningsarbejdet,

Karsemoselejrens område i dag. Foto: Chr. Friis

der gav problemer, da brandslangerne blev stoppet med andemad fra den nærliggende branddam.

Palle Sørensen, der på det tidspunkt var 22 år og netop var vendt hjem efter endt soldatertid, var blandt øjenvidnerne til brandslukningen.

- Vi var der selvfølgelig for at kigge på branden. De sagde, at den var påsat, men ingen blev dømt for det. Der var intet tilbage af de gamle røde træbarakker, som var magen til dem i Arresødallejren, siger Palle Sørensen.

De 65 nægttere, der havde ophold i lejren, blev efterfølgende overflyttet til Gribskovlejren. Karsemoselejren blev aldrig genopbygget. Palle Sørensen husker, at der en del år efter stod en betonkonstruktion, der havde funktion som en værkstedslift. Den benyttede de lokale, når de skulle tjekke undervognen på bilen.

Mens man altså i dag skal lede godt efter spor fra selve Karsemoselejren, så ligger der på den nærliggende Skovstien stadig huse, der blev benyttet som boliger for lejrchefen og andet personale.

Ellers er det et sommerhusområde, og Naturstyrelsen satte i vinter arealet med den tidligere lejr og nærliggende skovstrimler til salg – dog med den klausul at det fortsat skal være fredsskov.

Navnet Karsemose stammer ikke uventet fra en nærliggende mose, og de lokale kalder området for Karsemose, selv om det ikke optræder på vejskilte. Palle Sørensen fortæller dog, at det egentlige Karsemose er mellem Vinderød og besøgsgården Grønnehavegård overfor stien op til Arrenakke bakke. I øvrigt er den nordsjællandske udtale efter sigende ikke 'karse', men 'kassemose'.

Kunstgaver til Selskabet i 2018

Af Chr. Friis

Igen i år har fire forskellige medlemmer skænket kunstværker i form af et maleri til Selskabet. Det siger vi tak for. De kan nu ses på vores hjemmeside www.vejby-tibirke-selskabet.dk sammen med alle de andre (knap 400) kunstværker, som Selskabet nu er ejer af.

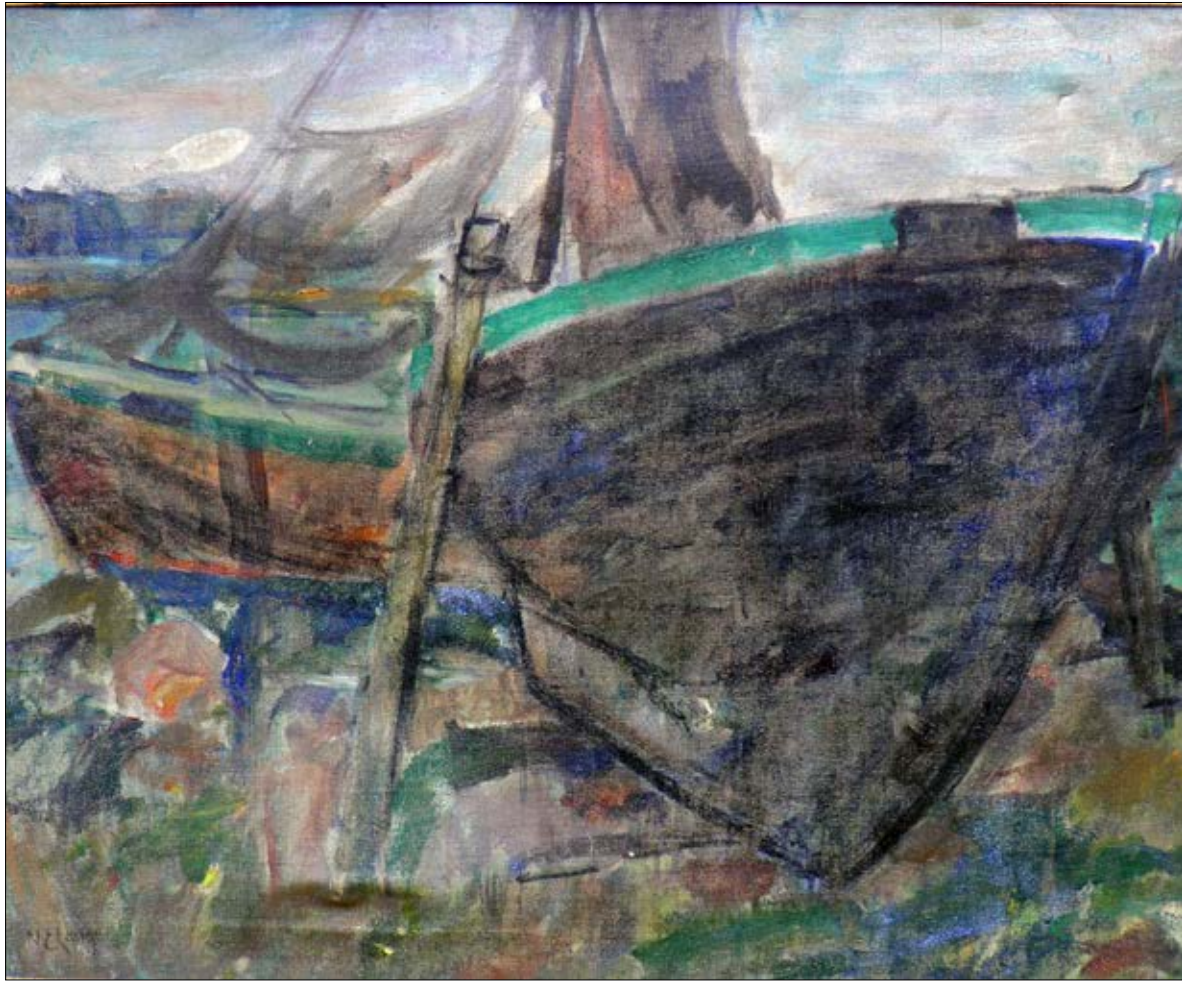
Med disse fire meget forskellige malerier kom Selskabet op på at have fået 28 værker indenfor de sidste tre år. Selskabet håber, at nogle af disse nye værker bliver udstillet i Sognelængen ved Ramløse Kirke i sommeren 2019 sammen med andre udvalgte værker fra vores depot. Selskabet ser meget gerne, at adskillige af værkerne bliver hentet ud af depotets mørke og bliver set !!

*Asger E. Bremer: Fra Salgaardshøj - Udsigt mod Tisvilde Hegn og Arresø. (H. 100 Br. 130)
Doneret af Pål Ramberg, Vibevangenget.*

*Chr. Wulff: Havlitter i Kattegat. 2018 (60 x 60cm) Oliemaleri.
Doneret af Chr. Wulff*

Niels Erik Lange. *Både ved stranden* (før 1919) (H. 64 Br. 80) Oliemaleri doneret af privat medlem

Åse Riisager. *Badehusene på stranden (30érne)* (Br. 47 H. 67,5 cm) Oliemaleri. Doneret af Elsebeth Riisager

Vejby-Tibirke Selskabet – et lokal- og kulturhistorisk selskab – har som sit formål at bevare kendskabet til Vejby-Tibirkeegnens særpræg og indsamle kunst, litteratur og mediekunst, der er skabt af personer med tilknytning til egnen.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Vejby - Tibirke Selskabets bestyrelse i 2018 / 2019

*Form. Chr. Friis
Sankt Helene Vej 7,
3220 Tisvildeleje
48708408 / 30695566
friis.laebo@mail.dk*

*Jette Foss
Bavne Ager 149,
3250 Gilleleje
48705551
ja.foss@mail.tele.dk*

*Birthe Odgaard
Birkevej 11,
3220 Tisvildeleje
21403629
bodgaard@mail.dk*

*N.form. Søren Nielsen
Skovridervænget 1,
3220 Tisvildeleje
48708425 / 30311120
anne-sofie.klint@fasttvnet.dk*

*Anni Larsen
Sankt Helenevej 5,
3220 Tisvildeleje
22165990
anni@sonderkaer.dk*

*Annelone Jensen
Bakkehusene 74,
2970 Hørsholm
annelone@privat.dk*

*Kasserer Kjeld Pedersen
Rydevej 6,
3220 Tisvildeleje
48708388
kjeldped@hotmail.com*

*Inge Læbo
Sankt Helene Vej 7,
3220 Tisvildeleje
48708408 / 30695522
ingelaebo@gmail.com*

*Revisor Bent Jørgensen
Rundinsvej 40,
3200 Helsingør
Rev.supp. Keld Jepsen
Bøgehaven 138,
3600 Værløse*

*Webm. Svend Frandsen
Frederiksværkvej 71,
3200 Helsingør
21929374
sfrandsen@sfrandsen.dk*

*Siv Plum
Sankt Helene Vej 3 G,
3220 Tisvildeleje
81740147
siv.plum@gmail.com*

